

KAZALO

Mirjana Koren: **Spremna beseda**

MALI SIMPOZIJ 2004

Jure Zagoranski: **Marmor na Pohorju**

Katja Cigula, Nuša Viher, Anja Goričan, Nuša Cmager: **Petoviona**

Luka Krumpak: **Lončarstvo**

Peter Antolin: **Rimsko steklo na Slovenskem**

Nejc Kosanič, Tilen Ferk: **Flavijev amfiteater – Kolosej**

Sanja Žašler, Aljaž Kos: **Panteon**

Katja Kebrič, Jan Fajfar, Luka Senekovič: **Zdravje in igre**

Anja Cimerman, Larisa Cvilak: **Prehrana v času Rimljanov**

Žiga Časar, Vesna Liponik, Žan Peče, Dorotea Rebernik: **Svet bogov in boginj – od Jupitra do Adsalute**

Žiga Potočnik, Manja Rojko: **Potovanje v onostranstvo**

MALI SIMPOZIJ 2003

Sara Jagodič: **Egipt**

Tin Grabnar, Primož Brglez, Maša Jarčič: **Čaščenje mrtvih v Egiptu**

Primož Kovačič: **Potovanje v egipčansko onostransko življenje**

Barbara Borko: **Pisava v Egiptu**

Sara Šobernik, Fiona Čuček, Kaja Španinger, Laura Vnuk: **Pokop mrtvih pri Egipčanih**

Maja Šušteršič, Teja Lah: **Pokopi v Egiptu**

Manuel Raya, Urška Luthar, Pija Tušek, Rina Božič, Anja Seničar, Iza Blagajac: **Pokopni običaji v Grčiji – prikaz žalovanja**

Nina Hržič, Magdalena Veleski, Luka Medved, Gregor Tollazzi, Griša Prinčič: **Rimski način pokopa**

Miha Časar, Žan Damiš, Edina Buzadžić-Hedl, Blaž Koletnik: **Smrt in pokop pri Rimljanih**

Tina Mastnak, Marisa Višnić: **Rimski načini pokopov**

UTRINKI Z MALEGA SIMPOZIJA 2003

Mirjana Koren*:
SPREMNA BESEDA

V imenu Pokrajinskega muzeja Maribor vse udeležence Malega simpozija 2004 prisrčno pozdravljam. Vsem ravnateljicam, ravnateljem, mentoricam in mentorjem se iskreno zahvaljujem, da ste se odzvali na našo pobudo in podprli vaše učenke in učence pri pripravi referatov za simpozij. Nekateri med vami že drugič.

Leto 2003 smo v muzeju posvetili obeležitvi stoletnice muzejstva v Mariboru. Takšni visoki jubileji so priložnost za sistematičen pregled preteklega dela in njegovo kritično ovrednotenje. Kot konstanto v preteklosti muzeja lahko izluščimo naravnost k novostim. Na tem nastavku želimo uresničevati tudi svojo prihodnost. Med prvimi muzeji v Sloveniji smo že leta 1975 zaposlili muzejskega pedagoga, ki skrbi za vodene ogledе naše stalne in občasnih razstav, ter pripravlja muzejske učne ure. Leta 1995 je ob pomoči celotnega kolektiva pripravil v slovenskem prostoru novo obliko pedagoškega dela – muzejske delavnice (**Micarije**), kar je danes uveljavljena in vsesplošno razširjena oblika pedagoškega dela v muzejih.

V okviru tradicionalnega **Grajskega poletja** vzgajamo najmlajše v naše bodoče obiskovalce. Dediščina, ki je zbrana v našem muzeju, je na otroških muzejskih delavnicah vir raznovrstnih kreativnosti. Z odločitvijo o uvrstitvi **Malega simpozija** med naše pedagoške aktivnosti, pa izpostavljamo muzejske predmete kot vire znanstvenih raziskav.

Témo lanskega Malega simpozija je določila razstava **Hiša za večnost** (avtorici: Mila Škarić in Vesna Koprivnik), ki smo jo pripravili v sodelovanju z Arheološkim muzejem v Zagrebu. Téma letošnjega Malega simpozija pa so Rimljani, ki jim je posvečena letošnja Štajerska deželna razstava. Vanjo se poleg treh avstrijskih prvič vključujemo tudi trije slovenski muzeji: Pokrajinski muzej Celje, Pokrajinski muzej Ptuj in Pokrajinski muzej Maribor.

Poudariti moram, da je Mali simpozij velik dogodek, le predavatelji so mali. To so učenci osnovnih šol, ki smo jih po ogledu naše razstave **V Saksanovem svetu** (avtorja: dr. Bojan Djurić in Vesna Koprivnik) in študiju literature povabili k pripravi referatov za simpozij. Predstavitve referatov je vaja v javnem nastopanju, zbornik, ki je pred vami pa rezultat njihovega dela.

Vsem predavateljicam in predavateljem pa se zahvaljujem, da ste s pravočasno oddajo tekstov pripomogli k njegovemu izidu, Vzajemni d.v.z pa, da ga je omogočila. Zahvala gre tudi vsem tistim, ki ste pomagali pri organizaciji obeh simpozijev.

Maribor, 1.10.2004

* Mirjana Koren, direktorica Pokrajinskega muzeja Maribor

Jure ZAGORANSKI*:
MARMOR NA POHORJU

Uvod

Marmor je metamorfna kamnina, sestavljena skoraj v celoti iz zrn minerala kalcita ali minerala dolomita. Izvorni kamnini sta relativno čist apnenec ali dolomit. Ko kamnine tonejo globlje v dele Zemljine skorje, se zaradi višjih temperatur in tlaka spremenijo. Proces imenujemo metamorfoza. Iz apnenca in dolomita nastane marmor. Marmorje najdemo kot masivne sklade ali v tankih plasteh in lečah. Marmorji lahko vsebujejo tudi različne primesi, ki povzročajo sivkasto, rjavo ali rdečkasto obarvanost.

Marmor na Pohorju

Pri nas najdemo marmor na južnem Pohorju v obliki leč in tanjših plasti med drugimi kamninami. Beli marmor iz okolice Šmartnega in Hudinje sodi med vzhodnoalpske marmorje. V primerjavi z gorami na avstrijskem Koroškem in Štajerskem je belega marmorja pri nas malo. Številni kamnolomi so izginili pod bujno vegetacijo in skoraj povsem potonili v pozabo. V ljudskem spominu so se ohranila le njihova imena in nekateri kraji.

Začetki odpiranja kamnolomov in pridobivanja marmorja na Pohorju segajo v zgodnje obdobje rimske osvojitve tega dela Evrope. Rimljani so s seboj prinesli staro sredozemsko prakso uporabe kamna v gradbene, okrasne in spomeniške namene. V na novo zasedenih in osvojenih krajih je bila prvi porabnik kamna rimska vojska, marsikdaj pa tudi rimski trgovci. Njihove potrebe po ustreznem kamnu so bile omejene na izdelavo nagrobnikov, ki so jih pričeli po sredozemskih običajih postavljati na nova pokopališča, takoj ko so se prepričali, da se iz novih krajev ne bo treba umakniti in oditi.

Odkrivanje ležišč in odpiranje kamnoloma je bil takrat lahek posel. Iskanje je bilo najuspešnejše tako, da so šli ob potoku navzgor in prišli do območja ležišč. Potoki in rečice so s pogorij nosili v doline večje ali manjše kose marmorja. Ti potoki – Velika in Mala Polskava, Brunik, Bistrica in Framski potok - še vedno nosijo marmor z območja ležišč v okolici Šmartnega na Pohorju.

Prvi kamnolom marmorja na Pohorju je bil v okolici Šmartnega odprt zaradi potreb vojakov in častnikov rimske legio VIII Augusta, ki si je v zgodnjem 1. stoletju postavila svoj tabor na desnem bregu Drave v Petovionii (Ptuj) in tam ostala nekaj desetletij. Lastništvo kamnoloma je bilo vezano na zemljišče, na katerem je marmor ležal, lastnik pa je lahko kamnolom dal v najem. Rimski kamnolom na območju okoli Šmartnega na Pohorju je prepoznan samo eden – Motalnov kamnolom.

KAKO JE POTEKALO DELO V KAMNOLOMU

Za lomljenje kamna sta v antiki obstajala dva postopka: lomljenje blokov v odprtem kamnolomu in lomljenje blokov v rovih. V vzhodnih Alpah in na Pohorju so bili vsi znani kamnolomi marmorja odprtega tipa. V njih so delali svobodni državljani, sužnji in celo obsojenci.

Pri odpiranju kamnoloma odprtega tipa so najprej odstranili vrhnje plasti zemlje in preperle kamnine. Nadaljevali so z lomljenjem blokov in so nastale terase. Kamnolomi so bili vsekani v pobočja. Nastale so navpične stene s sledovi lomljenja. Tehnika lomljenja je bila splošna in razširjena po vseh rimskih kamnolomih. Za vzhodnoalpski marmor je bila najustreznejša tehnika tista, pri kateri so okoli izbranega bloka z železno krempljo – oskrdjo izkopal navpičen žleb in ga nato vodoravno odlomili od podlage s pomočjo železnih ali lesenih klinov.

ORODJE PRI DELU

Orodja, ki so jih pri tem delu uporabljali, so bila dokaj preprosta in so se ohranila v kamnoseštvu vse do 20. stoletja. Vsa so bila iz železa, zato je v vsakem kamnolomu nujno delal tudi kovač, ki jih je sproti pripravljal in popravljal. Orodja so bila: večji in manjši krampi na dolgih lesenih držajih, lomilni drogovi, sekire, kladiva, klini in raznovrstna dleta. Premikanje in dvigovanje težkih marmornih blokov znotraj kamnoloma je moralo potekati s pomočjo preprostih lesenih dvigal. Mnogo težje je bilo tovorjenje teh surovih blokov iz kamnoloma (metallum) v kamnoseško delavnico (officina) v dolini. Pohorski kamnolomi so najverjetneje tovorili v dolino cele marmorne bloke pozimi, ko je bila zemlja zmrznjena, zasnežene poti pa primerne za uporabo preprostih sani.

Izdelki

Izdelke so prevažali s tovornimi ladjami. Različni izdelki in polizdelki so po svojih oblikah tipični za posamezne kamnolome. V panonskih mestih ob Dravi so izdelki verjetno prišli iz Pohorja. Vemo, da so delali izdelke, ki so bili na kakem mestu priljubljeni. Za Rimljane je bil marmor zelo pomemben, saj ga pred poslikavo ni bilo treba posebej pripravljati, vse ostale kamnine pa. Na tržiščih so proizvodi, ki so jih ladje pripeljale po Dravi navzdol, enakovredno tekmovali s sredozemskimi izdelki.

Zaključek

Ležišča belega marmorja so bila za rimsko kamnoseško in kiparsko proizvodnjo izredno pomembna. Marmor omogoča kitarjem in kamnosekom s svojimi materialnimi značilnostmi odlične in dokaj hitre vizualne učinke, saj dovoljuje oblikovanje gladkih površin, ki jih pred nanašanjem barv ni treba posebej pripravljati. To pa pomeni, da je prav marmor omogočal dosegati visoko kakovost pri oblikovanju reliefov in kipov.

Beli marmorji so bili dokaj redke kamnine in za te potrebe sta bili v rimski državi organizirani obsežna in zelo uspešna regionalna, medprovincialna, v posebnih primerih pa sredozemska proizvodnja polizdelkov na zalogo in trgovina z njimi.

Zanimivosti

Ali veš:

- da je zaščitnik kamnosekov Saksan?
- da rimske kamnolome prepoznamo po vodoravnih sledovih lomljenja?
- da je v kamnolomu delal tudi kovač, ki je popravljal orodje?

LITERATURA:

1. Irena Lazar, et al., *Rimljani – steklo, glina, kamen*, Pokrajinski muzej Celje, Pokrajinski muzej Ptuj, Pokrajinski muzej Maribor, razstavni katalog 2004, str. 147 - 166

*Jure Zagoranski, učenec OŠ borcev za severno mejo Maribor, mentorica: Daša Žula

Katja CIGULA, Nuša VIHER, Anja GORIČAN, Nuša CMAGER*:

PETOVIONA

Uvod

Ni veliko tako starih mest v Evropi kot je Ptuj. Gotovo že tri tisoč let je stara človeška naselbina na področju današnjega Ptuja in njegove okolice. Spomeniki o nekdanjem življenju Ptuja so ohranjeni od bronaste dobe do danes. Ta zgodovinska posebnost daje krajevni zgodovini Ptuja poseben pečat in privlačnost. Mesto je vredno obiska, saj je kot celota edinstven kulturno zgodovinski spomenik. Ptuj je obdržal staro podobo prav do današnjih dni v svojem starem, zgodovinsko zaščitenem mestnem jedru.

Rimski zgodovinar Tacit je pred več kot 1900 leti to naselbino ob reki Dravi poimenoval prvič z imenom *Poetovio*. To je najstarejše ohranjeno in zapisano ime današnjega Ptuja. Življenje ljudi Ptuja in okolice prikazujejo ruševine in predmeti nekdanje rabe ter zapisi, ki so se ohranili na ptujskih tleh. Arheološki predmeti vsakdanje rabe so v glavnem dobro in sistematično obdelani v ptujskih in mariborskih muzejih. Veliko število pa jih hrani tudi graški muzej. Prikazovanje davne preteklosti Ptuja in njegove zgodovine nam priča o burni in slavni preteklosti starega mesta sredi Dravskega in Ptujskega polja, ki ga obkrožata vinorodna gričevnata predela Haloz in Slovenskih goric.

Petoviona – vlemesto na bregovih Dravusa

Petoviona (Ptuj) je bila največje rimsko mesto na ozemlju Slovenije, pripadalo je noriškemu kraljestvu. Kasneje je pripadalo provinci Panonija in bilo nekaj časa njeno upravno središče.

Naselbina je bila prastara postaja ob jantarjevi poti in prehodu čez Dravo. Petoviona je imela pomembno vlogo v času osvajanja Ilirika. V mestu je bil nameščen tudi oddelek panoramske mornarice. Pod Hadrijanom je Petoviona postala sedež davčne uprave in glavni urad ilirske province. Prebivalstvo je bilo mešano: veliko je bilo vojakov, visoki in nizki mestni uradniki, svečeniki, uslužbenci carinske in davčne uprave, osvobodenci in sužnji. Mark Maksimiljan Valerij, ki je izviral iz Petovione, je bil prvi znani panonski senator. Njegovi družini je pripadala 5 metrov visoka nagrobna stela, ki stoji sredi Ptuja.

Ob koncu 3. st. je bil v mestu škofovski sedež. Mesto je bilo vplivno upravno, obrtniško in trgovsko središče, ki je ležalo na obeh bregovih reke Drave. Sprva ju je povezoval lesen most, nato pa kamnit. V mestu so se razvile 4 mestne četrti, ki so se razlikovale po vlogi v mestnem življenju. Mestni predeli so bili razdeljeni v pravokotno ulično mrežo. Ulice v središču so bile tlakovane s kamnitimi ploščami in obdane s stebrički. Petoviona je imela tudi dva vodovoda. Najpomembnejša pokopališča so se širila proti Celeji in ob današnji Prešernovi ulici. Mesto je bilo zelo izpostavljeno napadom Barbarov, tako da je življenje v njem po sredini 5. stoletja skoraj zamrlo.

LONČARSTVO IN OPEKARSTVO PETOVIONE

Lončarska obrt je zelo stara. Na bližnjem vzhodu so lončarji že pred 9000 leti izdelovali preproste vtisnjene in svaljčne posode. Pred 5500 leti so začeli uporabljati vrtilne lončarske plošče ali lončarska vretena. Ta priprava je zelo olajšala izdelovanje lepih okroglih posod.

Žgana glina se v zemlji zelo dobro ohrani. Arheologi so izkopavali mnogo lončevine, črepinj in lončenih predmetov ter po teh najdbah prišli do podatkov o življenju v starih dobah.

Stari okraski in oblike so se ohranili pri današnjih lončarjih. Keramična proizvodnja Petovione je bila močna in različna. Pri raziskovanju obrtniške četrti Ptuja iz rimskih časov so arheologi odkrili okoli 150 peči za žganje opeke in keramičnih posod. V bližini so bile tudi pokrite sušilnice za vse vrste polizdelkov. Pečati na izdelkih dokazujejo, da je okoli 60 delavnic iz Petovione svoje izdelke prodajalo po vsej zgornji Panoniji, v katero je spadal tudi rimski Ptuj.

V Ptujju je bila opekarska obrt povezana s prihodom Rimljanov, saj je bilo izdelovanje najrazličnejših oblik opek vezano predvsem na nov način gradnje stavb v mestu. Opeko so izdelovali v posebnih šablonah, ilovico pa kopali v neposredni bližini. Na tem območju zasledimo dve vrsti ilovice: zgornji sloj predstavlja rumena do rumeno rjava, spodnjega pa siva ilovica. Ko je bila ilovica nakopana, so jo morali opekarji pripraviti za nadaljno predelavo. V večjih jamah so jo gnetli z nogami in dodajali vodo. Tako pripravljeno glino so nato vgnatli v pripravljene modele. Ko je bila opeka še v modelu, je obrtnik vanjo vtisnil svoj pečat.

Opeko so sušili na dvoriščih, kar nam dokazujejo tudi sledi domačih živali. Pogoste so tudi sledi stopal otrok in odraslih ljudi ali celo okovanih čevljev. Ko so bile opeke primerno suhe, so jih žgali v pečeh, ki so imele spodnji del vkopan v zemljo. Opečni izdelki so predstavljali predmete vsakodnevne široke uporabe, največ so jih uporabljali v gradbeništvu, od temeljev do strehe. Vrhove stavb so zaključevali korci, ki so imeli na prednji strani upodobljen človeški obraz, masko ali pa preprost rastlinski relief.

Izdelke petovionskih opekarjev najdemo na področju mestnega jedra, v Hočah pri Mariboru, v Varaždinskih toplicah, Petrijancu in Hajndlu pri Ormožu.

Zaključek

V prispevku smo obravnavale dve temi: Petoviona - staro rimsko mesto in lončarstvo Petovione. Ptuj in njegova okolica je en sam kulturni spomenik, je najbolje ohranjeno srednjeveško mestno jedro na Slovenskem.

Ptujske starine so raziskovali že pred stoletji. Okrog leta 1830 je dal Simon Povoden vzidati v mestni stolp in v druge objekte znane marmorne rimske spomenike. Od tedaj dalje so zgodovinske spomenike proučevali in želja po muzeju v Ptujju je bila vse večja. Ustanovili so muzejsko društvo, katerega želja je bila prikazati del bogatega arheološkega gradiva. Danes ima Ptuj Pokrajinski muzej v gradu, ki si ga je vredno ogledati. Prav tako je privlačna in lepa neposredna okolica Ptujja, še zlasti Slovenske gorice in Haloze.

Danes si ne vzamemo dovolj časa za občudovanje naših kulturnih in zgodovinskih spomenikov. Pri pregledovanju gradiva za prispevek smo našle veliko zanimivosti in podatkov, ki jih do sedaj nismo poznale.

Lotile smo se tudi izdelave izdelkov iz gline. Izdelale smo broške in glinene posode, ki nas spominjajo na čas Rimljanov na slovenskem ozemlju.

LITERATURA:

1. *Zakladi tisočletij: Zgodovina Slovenije od neandertalcev do Slovanov*, Modrijan, Ljubljana 1999
2. Eva Kocuvan, *Rimljan sem - Romanus sum*, DZS, Ljubljana 1994
3. Irena Lazar, et al., *Rimljani - steklo, glina, kamen*, Pokrajinski muzej Celje, Pokrajinski muzej Ptuj, Pokrajinski muzej Maribor, razstavní katalog 2004, str. 83 - 111

*Katja Cigula, Nuša Viher, Anja Goričan in Nuša Cmager, učenke OŠ borcev za severno mejo Maribor, mentorica: Daša Žula

Luka KRUMPAK* :
LONČARSTVO

Večkrat opazimo v steno vzdani kos marmorja, del stebra, del napisa, pa še kje slišimo za ime rimska cesta. Rimljani so nekoč prebivali v naših krajih, to se učimo danes v šoli. Gradili so ceste in vodovode, živeli so v hišah s centralno kurjavo, izdelovali so lepe posode iz stekla in gline. Čeprav so ti časi že daleč, nam predmeti iz preteklosti pripovedujejo zanimive zgodbe. Sam imam zelo rad likovno vzgojo in ustvarjam, zato sem se odločil, da se bom posvetil rimskemu lončarstvu. Ob lončarstvu sem se srečal tudi z opekarstvom, ki mi je bilo prav tako zanimivo. V šoli kot četrtošolec še nimam zgodovine, zato sem se o Rimljanih veliko pogovarjal z učiteljico zgodovine in poiskal knjige v knjižnici, ki bi mi na preprost način osvetlile ta del naše preteklosti.

S pomočjo učiteljice za likovno vzgojo sem poskusil izdelati nekaj predmetov iz gline po rimskem vzoru. Pričakoval sem, da se bom veliko naučil o rimskih časih.

Naše ozemlje je bilo v času, ko so pri nas živeli Rimljani, zelo pomembno. Ta čas imenujemo stari vek.

O zgodovinskih obdobjih nam pričajo zgodovinski viri. Za rimsko obdobje obstajajo pisni in materialni viri. Zanimali so me predvsem materialni viri in originalne materialne ostanke sem si pogledal tudi na Ptuju. Zdi se mi, da muzeji opravljajo pomembno nalogo, saj hranijo in predstavljajo predmete, ki nam mnogo povedo o starih časih.

Najpomembnejše najdišče iz rimskih časov je mesto Ptuj.

Zanimivo se mi je zdelo, kako so arheologi prihajali do ostankov. Večkrat so jih poklicali ljudje, ki so gradili hiše in naleteli na ostanke. Razmišljal sem, kako bi bilo, če bi nekdo, ki najde pomembne in dragocene ostanke iz preteklosti, te ostanke obdržal. Potem jih mi seveda ne bi mogli občudovati v knjigah in muzejih. Mislim, da to ne bi bilo prav.

Tako nam ohranjeni izdelki govorijo o obrti.

V knjigi **RIMLJANI NA SLOVENSKEM** sem prebral, da so lončarji v tistem času dobivali glino iz srednje in severne Italije, iz današnje Nemčije, Avstrije in Madžarske.

Velike lončarske in opekarske delavnice so se razvile v vseh mestih, manjše delavnice pa so bile tudi v manjših krajih. Lončarji so poleg gline potrebovali tudi vodo in kurivo. Zaradi nevarnosti požarov pri žganju gline bi naj bile delavnice na obrobju naselij. Iz keramike so izdelovali posodje, oljenke in kipce, pa tudi raznovrsten gradbeni material, okraske pri gradnji hiš in vodovodne cevi.

Posode so izdelovali na lončarskem vretenu, ostale izdelke pa s pomočjo kalupov. Na mnogih opekah, boljših vrstah posod in oljenkah je odtisnjen pečat izdelovalca. Na Ptuju so odkrili več kot sto lončarskih in opekarskih peči. Rimski obrtniki so znanje o lončarstvu prevzeli od prejšnjih prebivalcev in tehnike izdelovanja še izboljšali. Tako sem ugotovil, da je vsako delo nadaljevanje znanja prejšnjih rodov.

V knjigi **ZAKLADI TISOČLETIJ** sem si ogledal nekaj fotografij lončenih izdelkov. Tako sem ugotovil, od kod vemo imena nekaterih lončarjev v rimskem Ptuju. To so nam razkrili pečati na njihovih izdelkih. Pokrajinski muzej na Ptuju tako hrani kalupe za oljenke, kjer sta odtisnjeni imeni lončarja Ursula in Justinijana. Seveda pa so nekatere dragocenejšje posode iz žgane gline tudi uvažali, kar nam dokazuje posoda, ki jo prav tako hrani Pokrajinski muzej na Ptuju.

Na območju današnjega Ptuja so našli mnogo ostankov nekdanjih obrtniških delavnic. Največ je bilo lončarskih in opekarskih.

V na oko prijetnem katalogu **RIMLJANI – STEKLO, GLINA, KAMEN** sem poiskal glavne podatke o obrtniških delavnicah Petovione.

Sledi lončarskih delavnic so našli na desnem in levem bregu Drave. Zanimivo je, da so našli tudi odpadno jamo z izdelki, ki so se pokvarili med žganjem. Med izdelki v odpadni jami je bilo 26 oljenk, od tega 23 z žigom. Največ obrtniških delavnic je bilo med potokom Grajena in Ljudskim vrtom. V nekaterih delavnicah so bile odkrite sušilnice, delovni prostori, vodnjaki, zbiralniki za vodo, pripravljena glina, odpadne jame s pokvarjenimi izdelki, polizdelki, kalupi in delovno orodje. Doslej je bilo odkritih deset lončarskih obratov.

Vse najdbe v pečeh, kuriščih, odpadnih jamah in delovnih prostorih nam kažejo, da je bil ta del Petovione center za izdelovanje in žganje gline. Tu so izdelovali različne lončene izdelke. Med njimi so bile kuhinjske posode. Za okraševanje posod, modelov in kalupov so uporabljali raznovrstne pečate. Našli so različne pečate s podobami rastlin, živali, stebrički in človeške glave. Zanimivo se mi zdi, da so našli tudi kalupe za dopsne kipce in kalupe za slavnostne kruhke. Glino so kopali iz naplavin, ki so ponekod dosegle debelino do 6 m. Sloji so se med seboj razlikovali po različnih primeseh, ki so nato določale barvne odtenke. Ko je bila ilovica nakopana, so jo pripravili za nadaljnjo predelavo. V večjih jamah so jo gnetli z nogami in dodajali vodo. Dodajali so ji različne primesi, nato so glino obdelali v končne izdelke.

Ta čas je zame zelo oddaljen, a vendar blizu. Ko sem gnetel glino, se mi je zdelo, da sem tudi sam rimski lončar. Zanimivo je, kako se preteklost za stoletja, celo tisočletja, lahko vtisne v podobah vsakdana. Nekatero opeke iz teh delavnic še danes hranijo sledi domačih živali, ki so tekali po izdelkih med sušenjem. Zgodovinarji iz tega sklepajo, da so izdelke sušili na dvoriščih. Izdelki, ki so jih izdelali v teh delavnicah, so bili za potrebe domačinov, nekatere pa so tudi izvažali.

Za razvoj lončarstva v Petovioni so bili dobri pogoji. To so bila ležišča kvalitetne gline, tradicija lončarstva pred Rimljani, les za kurjenje v okoliških gozdovih, obsežno tržišče v mestu in dobre možnosti prevoza v bližnjo in daljno okolico. Da je bilo lončarstvo v Petovioni dobro razvito, sklepamo po najdbah. Najbolj značilni petovionski lončarski izdelki so v različnih odtenkih. Sam sem ob delu z glino ugotovil, da so odtenki odvisni od primesi v glini. Ti izdelki so bili narejeni iz gline, ki so jo pridobivali na Ptuju ali v okolici. Na barvo žganih izdelkov so poleg primesi vplivale tudi okoliščine med žganjem. Najbolj značilni izdelki so bile skodelice, čaše, krožniki, vrči, kadilnice, lonci, sklede, pokrovi, trinožne sklede, oljenke.

Predmete lončarskih delavnic so arheologi našli tudi v grobovih. Med njimi so bile oljenke. Značilen pridelek v rimskih grobovih sta keramični trinožnik, ki je lahko v grobu služil kot žara, in keramična skodela, ki jo imenujemo kadilnica. Najpogostejši pridelek je keramično posodje, ki ga je pokojnik uporabljal v vsakdanjem življenju.

Razmišljal sem, zakaj so vsakdanje predmete dajali pokojnikom. Verjetno so verjeli, da bo pokojnik to potreboval še po smrti.

Izdelke petovionskih delavnic so našli ob glavnih cestah oddaljenih do 40 km. Strokovnjaki predvidevajo, da so po Dravi navzgor prevažali izdelke vsaj do Ruš. Po pečatih iz teh delavnic so ugotovili, da so nekateri izdelki dosegli tudi bolj oddaljena tržišča v današnji Avstriji,

Hrvaški, Srbiji in Romuniji. Izdelke so prevažali po kopnem, pa tudi po rečnih poteh po Dravi in Donavi. Takrat je bil namreč rečni promet cenejši od kopenskega.

Po listanju, pisanju, premišljevanju, obisku Ptuja in oblikovanju gline sem postal pravi mali strokovnjak. Veliko je še stvari, ki jih ne vem. Vem pa, da sem se veliko naučil. Cenim preteklost in delo rodov pred nami. Gledam predmete, ki sem jih oblikoval s svojimi rokami po podobah rimskih izdelkov. Vredni so veliko več kot gledanje televizije in igranje računalniških igrice.

LITERATURA:

1. Iva Curk, *Rimljani na Slovenskem*, DZS, Ljubljana 1976
2. *Zakladi tisočletij: Zgodovina Slovenije od neandertalcev do Slovanov*, Modrijan, Ljubljana 1999
3. Irena Lazar, et al., *Rimljani - steklo, glina, kamen*, Pokrajinski muzej Celje, Pokrajinski muzej Ptuj, Pokrajinski muzej Maribor, razstavni katalog 2004

*Luka Krumpak, učenec OŠ Draga Kobala Maribor, mentorica: Marjetka Berlič, mentorica za oblikovanje glinenih izdelkov: Zinka Dokl

Peter ANTOLIN*:
RIMSKO STEKLO NA SLOVENSKEM

Uvod

Prozoren obraz, sijoča koža, steklene oči in prosojna duša. Kaj je to? Stekljeni kozarec. Beseda steklo me v hipu spomni na slovensko steklarstvo v Rogaški Slatini, kjer izdelujejo čudovite predmete iz brušenega stekla, ki so vredni tudi več kot 150.000 SIT. Steklo je bilo skozi zgodovino pomembno za izdelavo posodja in nakita. Lepe steklene izdelke so znali izdelovati že v najstarejših civilizacijah. Danes je steklo tudi zelo razširjen, hvaležen in atraktiven gradbeni material.

Začetki steklarstva

Steklarska dejavnost je stara že več kot 5000 let. Sumeri so že okrog leta 3000 pr. n. št. znali oblikovati steklo. Da je to res, nam dokazujejo najdbe steklenih jagod in steklenih črepinj, najdene na ozemlju današnjega Iraka. Najstarejše najdbe steklenih posod datirajo okrog 1500 pr. n. št., arheologi so jih odkrili na ozemlju nekdanje hetitske države. Znanje steklarske obrti se je iz vzhoda preneslo v Evropo preko grških držav v rimski imperij. O izjemnem razmahu steklarstva v rimski antiki pričajo grobni pridatki in ostanki steklarskih delavnic.

Najstarejše najdbe na Slovenskem so iz železne dobe, iz časa kulture žarnih grobišč, iz 9. in 8. st. pr. n. št. V grobovih na Kapitelskih in Mestnih njivah v Novem mestu so arheologi našli steklene ogrlice iz niza raznobarnih jagod.

Razvoj rimskega steklarstva

Znanje pridobivanja stekla se je v rimsko državo širilo iz helenističnih držav. V 3. st. pr. n. št. so tam izdelovali steklene predmete v **kalupih**. Uporabljali so **enodelne odprte in večdelne zaprte kalupe**. Kalupi so bili izdelani iz različnih materialov: kamna, žgane gline, kovine in lesa. Rimljani so stare tehnike izdelovanja stekla izpopolnjevali.

Rimski steklarji so v večdelnih kalupih izdelovali **enobarvne posode intenzivnih barv**, ki so s svojimi profili posnemale keramično in srebrno posodje. Po oblikovanju in ohlajanju so izdelke obdelali in obrusili na stružnici. Posebej zanimivi so izdelki z **raznobarnimi vzorci, ki so jih izdelali z mozaično tehniko**. Takšne posode so izdelovali že v helenistični dobi. Rimski steklarji so razširili izbiro vzorcev. Zelo priljubljen vzorec je posnemal posode iz oniksa. Lep primer takšne posode, ki posnema raznobarnost oniksa, je **steklena rebrasta skodelica**, najdena v Polhovem Gradcu iz 1. polovice 1. st. Steklarji so bili vse bolj izvirni v oblikovanju vzorcev. Izdelovali so cvetne, marmornate, trakaste, kvadratne, mrežaste in čipkaste vzorce. Lep primer med **mozaičnimi izdelki je posoda z raznobarnim cvetnim vzorcem** iz Polhovega Gradca, datirana v 1. polovico 1. st.

Zanimiva je **tehnika izdelave barvnih posod z zlato folijo**. Med dve tanki plasti prozornega stekla so stisnili zlato folijo in steklo potem nadalje obdelali z barvnim steklom. Primer takšne posode je steklenička iz raznobarnega stekla iz Haasberga, 1. st. Izdelava takšnih izdelkov je bila zahtevna in dolgotrajna, zato so bile cene teh izdelkov izredno visoke.

Sčasoma so izdelke iz barvnega stekla nadomeščali izdelki iz brezbarvnega stekla. Vlivanje v kalup je nadomestila nova tehnika - prosto pihanje stekla.

Pihano steklo

Tehnika **pihanja stekla** je bila znana že v **1. st. pr. n. št.** Verjetno se je razširila iz vzhodnega Sredozemlja. Najstarejša najdba pihanega stekla je iz grobnega pridatka v jami En-Gedi v Izraelu. Tudi kasnejše najdbe v Jeruzalemu dokazujejo uporabo tehnike pihanega stekla. Arheologi so na osnovi teh ostankov ugotovili, da so steklarji za pihanje prvotno uporabljali steklene cevi. Sklepajo, da so "steklene cevi" zvili iz ploščatega kosa stekla, jih segreli in zgladili. Nekatere so po dolgem ovili z nitmi drugobarvnega stekla, če so želeli pripraviti večbarvne izdelke. Nato so en konec cevi zaprli, ga ponovno ogreli in za tem pihali vanjo. Tako napihana steklenička je bila nato odrezana od steklene cevi in dodelana ob ustju. Prvotne pipe za pihanje stekla so bile tudi iz gline. Izdelava pipe iz gline je bila enostavna, materiala je bilo dovolj. Kasneje so uporabljali kovinske pipe. Da so bile pipe najprej glinene, nam dokazujejo upodobitve na oljenkah. Steklarji pihajo steklo v kratke pipe, če bi pipe bile kovinske, bi se opekli. Primer takšne najdbe je oljenka iz Školaric, najdena v grobu na Primorskem.

Izdelki, pihani v kalup

Tehnika **pihanja v kalup** se je pojavila v **1. st.**, ko so že poznali tehniko pihanja stekla. Arheologi predvidevajo, da se je ta tehnika razvila v severni Italiji in se hitro razširila po vsem imperiju. Nova tehnika je omogočila **serijsko izdelavo** več popolnoma enakih predmetov, kar je znižalo cene izdelkom. Steklo je postalo dostopnejše širšemu krogu ljudi. Motivi steklenih izdelkov so bili posnetki okrasja kovinskih posod in motivi iz vsakdanjega življenja Rimljanov. Primer takšne posode je čaša bogov iz Črnela pri Stični iz 2. polovice 1. st. Na nekaterih posodah so tudi zapisi imen steklarskih mojstrov in imena zmagovalcev športnih tekmovanj. Za izdelavo predmetov so uporabljali kalupe različnih materialov in oblik. Morali so biti kvalitetni in močni. Kalupi so lahko bili dvodelni, tridelni ali petdelni. Tudi na Slovenskem imamo lepe primere takšnih najdb.

V **1. stoletju** so **tri večje skupine** v kalup pihanih izdelkov:

- **Celindrične čaše** z napisom mojstra Eniona, **polkrožne skodelice z rebri**, to so posode iz modrega in temno zelenega stekla, primer takšne posode je rebrasta skodelica, najdena v Trebnjem v prvi polovici 1. st.
- **Čaše s prizori gladiatorskih bojev in drugih športnih dogodkov** so bile značilne za sredino 1. st.;
- **Vrči z Enionovim podpisom, mnogokotne steklenice, prisekane visoke čaše in figuralne steklenice.** Vlivali so jih v kalupe s podobami obrazov, pogosto črncev. Čaše iz tega obdobja imajo še druge motive: mandlji, meandri, mreže, spirale, ki so značilni za zadnjo četrtino 1. st. Lep primer izdelka iz tega obdobja sta čaša z rastlinskim okrasjem in večkotna steklenička iz Emone.

V **začetku 1. st.** so bile **najbolj razširjene rebraste skodelice in čaše bogov**. Najprej so v kalup vpihovali barvno steklo, v **sredini 1. st.** so postali **moderni brezbarvni in dekolorirani izdelki**. **Proti koncu 1. st.** je bilo **več cenejšega in vsem dostopnega prosto pihanega stekla**. **Pihanega stekla v kalup je bilo vse manj.**

Okrasi na steklenih posodah

Nova tehnika pihanega stekla je prinesla tudi boljše, raznovrstnejše in lepše okrasja.

Načini **okraševanja posod med izdelavo**: barvanje stekla z nataljenimi koščki, uporaba steklenih niti, gubanje stekla.

Načini **okraševanja ohlajenih izdelkov**: emajlna poslikava, brušenje in vrezovanje, figuralni okrasi, fasetiranje, kameo tehnika.

Steklo v rimskem vsakdanu je bilo prisotno tudi na Slovenskem

Steklo je bilo pri **Rimljanih bolj prisotno kot v kateri koli drugi kulturi**. Najprej je bilo dostopno le bogatim patricijskim družinam, vendar prisotno na vsakem koraku. Okna so že zastirali s steklom. Na mizah so stregli v raznobarnih steklenih skledah, pladnjih, čašah, kelihih, vrčih, steklenicah. Plemkinje so se krasile z zlatim nakitom, okrašenim s steklenimi elementi, in se ogledovale v steklenih zrcalih. Odišavile so se s parfumi, ki so jih shranjevale v balzamerjih. Prav tako so v njih hranili zdravila. Steklene žetone so uporabljali za različne igre. Steklene predmete najdemo tudi v grobovih kot žare in kot grobne pridanke.

Z uporabo prosto pihanega stekla so steklarji izdelali več raznolikih izdelkov, ki so bili cenejši. Zato se je uporaba steklenih izdelkov razširila med vse sloje rimske družbe.

Začetki rimske steklarske obrti na Slovenskem segajo v začetek 2. st. Dokazi za to so ostanki steklarske peči na Ptuju (Poetovio) in najdbe v Celju (Celeia).

Arheologi predvidevajo, da je bila steklarska četrt v Celju nekje v severnem delu mesta. O tem pričajo najdbe: koščki stekla, steklene pipe, čaša z dvojno steno. Pozornost pritegnejo predvsem vijolično obarvani koščki stekla.

Po predvidevanjih arheologov naj bi bilo steklarstvo na Ptuju dejavno dlje časa kot v Celju. Tako imenovane steklarske četrti ni, saj so bile steklarske delavnice postavljene na različnih koncih mesta. Po tem sklepamo, da so te delavnice proizvajale steklo tudi za bližnje kraje. Najdbe na Ptuju so: čaša na visoki nogi, balzamerji s stopničastim vratom, kvadratne steklenice z vtisnjeno rozeto na dnu, cilindrične čaše ter okensko steklo. Na Ptuju so se ohranile tudi ovalne in podolgovate steklarske peči.

Steklarska obrt je začela propadati v 3. in 4. st., skupaj s propadom rimske države. Tako je steklarstvo izginilo kar za nekaj časa.

Zaključek

Steklarska obrt se je z vzhoda razširila po vsem rimskem cesarstvu tudi na naše ozemlje. Rimski steklarski mojstri so povzeli stare tehnike obdelave in jih izpopolnjevali. Prvotno je bilo steklo dosegljivo le najbogatejšim slojem rimske družbe. Tehnika pihanja stekla je poenostavila proizvodnjo. Stekljeni izdelki so se pocenili in postali vse bolj priljubljeni v vsakdanji uporabi. Rimski steklarski mojstri so izdelovali predmete, ki jih še zmeraj lahko občudujemo.

LITERATURA:

1. Irena Lazar, et al., *Rimljani - steklo, glina, kamen*, Pokrajinski muzej Celje, Pokrajinski muzej Ptuj, Pokrajinski muzej Maribor, razstavni katalog 2004, str. 14 – 47
2. *Enciklopedija Slovenije: 12. zvezek*, MK, Ljubljana 1998, str. 304 – 306
3. *Zakladi Slovenije*, MK, Ljubljana 1987

*Peter Antolin, učenec OŠ Kungota, mentorica: Marica Čerič

Nejc KOSANIČ, Tilen FERK*:
**FLAVIJEV AMFITEATER -
KOLOSEJ**

Dediščina Rima je vsepovsod prisotna, vtkana v naše jezike, našo pisavo, odseva v naši arhitekturi in je pokopana pod tlemi koder hodimo.

Med letoma 70 in 80 so rimski cesarji iz rodu Flavijcev pričeli z gradnjo amfiteatra. Izraz amfiteater je grški in pomeni stavbo iz dveh polkrožnih gledališč, ki sta sestavljeni tako, da tvorita eno samo, okroglo areno.

Kolosej, verjetno najbolj znana rimska zgradba, je bil narejen v zabaviščne namene. To je bil največji amfiteater in s tem tudi najveličastnejša stavba, kar so jih zgradili Rimljani. Lahko se pohvali s svojimi 188 m dolžine, 156 m širine in 50 m višine. Ime je dobil po ogromnem kipu, ki naj bi stal ob Koloseju. Rimljani so mu pravili Kolos. Z njim je hotel kipar upodobiti vladarja, a je po njegovi smrti raje upodobil boga Sonca. Struktura je bila narejena iz trdega apnenca (tavertina), ostalo pa iz lažjih materialov, obloženih z marmorjem. Če štejemo tudi tiste, ki so stali, je Kolosej lahko sprejel tudi do 70 000 krvoželjnih gledalcev. Sedišče je bilo razdeljeno na štiri dele za različno pomembne državljane. Najmanj pomembni so sedeli čisto na vrhu, a so tja prišli brezplačno. Kolosej so lahko prekrili, da gledalcev ne bi motilo sonce. Ovalna arena dolžine 76 m in višine 46 m je bila podložena z lesom in posuta s peskom.

Na njej so bile uprizorjene razne igre, ki so ponavadi zahtevale prelivanje krvi. Igre so ponavadi trajale sto dni in v tem času je umrlo 5000 zveri. Ko so se odločili, da ne bodo več uprizarjali bitk, so pod areno naredili kompleks prehodov, kletk in hodnikov, kjer so shranjevali opremo za uprizoritev iger ter divje zveri. Za dvig zveri na areno so uporabljali neke vrste dvigal. Menda so za eno uprizoritev nekoč spustili na areno sto levov. Gladiatorji so v areno prišli neposredno iz svojih prostorov preko podzemnih prehodov. Boji med gladiatorji so bili ukinjeni leta 404 n. št., boji z zvermi pa so se nadaljevali še kako stoletje. Po mnenju nekaterih je danes Kolosej kar dobro ohranjen.

Pročelje sestavljajo tri nadstropja lokov, ki so razbremenili pritiske velikanske gmote kamnja in preprečili pokanje zidov. Obdaja ga 80 lokov, ki so podprti z različnimi vrstami stebrov. Stebre smo že prej videli v Grčiji, a so jih Rimljani z veseljem uporabljali tudi v svojih zgradbah. Postopno so razvili tri različne vrste stebrov, dorskega, jonskega in korintskega, katerega so najraje uporabljali. Dorski izvira že iz Grčije in so ga uporabljali na raznih trgih ipd., kot tudi za podporo civilnih stavb. Jonske stebre Rimljani niso preveč spoštovali ali razumeli. Vseeno pa so jih morali uporabiti v večnadstropnih stavbah v srednjih nadstropjih, ker bi stavbe drugače zgledale dolgočasne. Veliko raje so uporabili korintske stebre. Ker jih Grki še niso dokončno izpopolnili, so jih Rimljani oblikovali in jih radi marsikje uporabili, saj so ljubili podrobnosti elementov.

Kolosej, čudež urejenosti in gradbene popolnosti, ostaja imenitno dokazilo o veličastju Rima.

Najbolj znan pa je mit o večnem Rimu:

*»Dokler bo stal Kolosej, bo stal tudi Rim.
Ko bo padel Kolosej, bo padel tudi Rim.
Ko bo konec Rima, bo tudi konec sveta.«*

Rimski imperij na Zahodu se je sesul, toda Kolosej je še vedno stal.

Mit o večnem Rimu je ostal močan in je živel naprej tudi v krščanstvu.

LITERATURA:

1. Barry W. Cunliffe, *Rimljani*, CZ, Ljubljana 1982
2. Jacek Debicki, et al., *Zgodovina slikarske, kiparske in arhitekturne umetnosti*, Modrijan, Ljubljana 1998
3. Peter Connolly, *Zgodovina rimske vojske*, MK, Ljubljana 1990
4. *Internetne strani*

*Nejc Kosanič in Tilen Ferk, učenca OŠ Malečnik, mentorica: Marija Gerlič

Sanja ŽAŠLER, Alajž KOS*:
PANTEON

Panteon (gr. pantheon, theos bog):

- V starem Rimu svetišče, posvečeno vsem bogovom (pozneje cerkev z grobnico ital. kraljev)
- Svetišče bogov ali vsi bogovi kake mitologije

Opis

Panteon je največja dvorana, pokrita s kupolo, ki so jih zgradili v antiki. Ima premer 150 rimskih čevljev oziroma 43,30 metra. Kupola sloni na gladkem obhodu 22 metrov visokega valja, stena je razgibana v niše, tako da kupola sloni na osmih posebno močnih nosilcih.

Težko je določiti časovni okvir za rimsko umetnost. V južni Italiji so bile grške kolonije, v katerih je živel mestno prebivalstvo. Grška umetnost je vplivala na etruščansko umetnost, ki pa je vendarle ohranila svoj italško – etruščanski značaj. Ko pa je leta 221 pr. n. št. (leto, ki ga pomnimo zaradi vzklika – »Hanibal pred vrati!«) Klavdij Marcel kazal v svoji rimski vili grške umetnine, ki jih je pripeljal z vojaškega pohoda po Siciliji – tedaj je to bila Velika Grčija (Magna Graecia) - se je zgornji sloj nad njihovo lepoto tako navdušil, da poslej niso mogli več brez njih.

Rimska umetnost je vrhunec dosegla v obdobju cesarstva, najboljše pa so tiste stvaritve, ki so povezovale tehnično znanje in smisel za lepo – torej arhitektura. Ker je bila umetnost namenjena predvsem poveličevanju države, je kiparstvo v reliefih in obli plastiki ustreglo tem zahtevam. Ob veličastnih posameznikih (vojskovodjih, cesarjih, patricijih) je umetnost morala seči tudi do množic in njim je ustregla z razvojem žanra, podob iz vsakdanjika.

Etruščanska umetnost se je izoblikovala na začetku 7. stoletja pr. n. št. in dosegla vrhunec v 6. in 5. stoletju pr. n. št. Tedaj so jo dosegli vplivi z Vzhoda, predvsem arhaične Grčije. Vendar je v vseh zvrsteh ustvarjanja etruščanska samosvojost preoblikovala te vplive. Naklonjeni so bili dekorativnemu, dela izražajo sproščenost in lahkotnost in so kljub temu polna realizma.

Grška arhitektura je bila namenjena pogledu od zunaj. Ljudje so se zbrali okrog oltarja pred svetiščem in tam sodelovali pri bogoslužnem obredu. Rimljani so, nasprotno, s Panteonom ustvarili veselje v notranjosti. Verniki so se tu zbrali, da so ločeni od zunanjega sveta ustvarili stik z bogovi. Pozneje so to novo poimenovanje arhitekture in veljave notranjega prostora povzele krščanske zgradbe.

Arhitektura Panteona je zrcalo simbolov – svetišče je bilo hram sedmih planetarnih božanstev, zato je v njej sedem oltarjev. Kupola, ki je bila svoje čase pozlačena, na dnu kaset pa so bile na modrem polju zvezde, je ponazarjala nebesni obok. Okroglo temensko oko je v soncu sijalo in ga nadomeščalo. Žarek svetlobe, ki pada skozenj, se zaradi vrtenja Zemlje giblje in obsije večino notranjščine.

Slikarstvo v Panteonu

Rimsko slikarstvo dobro poznamo s fresk iz mest, kot sta Herkulaneum in Pompeji, ki jih je uničil izbruh Vezuva leta 79. Te poslikave odlično dokumentirajo razvoj rimskega slikarstva od 2. stoletja pr. n. št. dalje. Stene so razdeljene na polja, ki jih okvirja zelo prefinjeno okrasje (stebri, svečniki). Na sredino polj so umeščena manjša polja z različnimi prizdami, pogosto iz mitologije ali krajine. V najstarejši plasti rimske religije ni bilo mitologije.

Kolikor vemo, je religija častila duhove, ki so imeli omejene ali posebne vloge. Nekatera dokazila so iz prejšnjega časa, kajti čaščenje so obudili starinoslovci iz poznejšega obdobja. Opravljanje obredov pa je ostalo enako. Mnoge božanske sile, na splošno imenovane numina (ed. numen), so bile povezane s kmečkimi opravili.

V grških naselbinah na Siciliji in drugod na Apeninskem polotoku so se Rimljani že pred tem seznanili z mitologijo, ki je bila precej bolj razvita od njihove. Z zasedbo Grčije se je tako samo končal proces asimilacije, v katerem so se razločki med rimskimi in grškimi bogovi malone povsem izbrisali. Zlitju teh dveh panteonov je samo še pomagalo dejstvo, da Rimljani svoje bogove nikdar niso imeli za nekakšna božanska človeška bitja, temveč za posebljanje naravnih sil. Živa pisanost človeških zadev, ki so jih bili grški miti in legende povsem polni, je potemtakem Rimljane naravnost očarala.

Jan je eden od najbolj raznoličnih božanstev rimskega Panteona: po legendi je zelo zgodaj šel v Lacij in tam ustanovil mesto. On je bil tisti, ki je sprejel z Olimpa pregnanega Herkula. V znamenje svoje hvaležnosti mu je Herkul podelil dar dvojne vrednosti, simbolno prikazan z dvema glavama. Janu so pripisovali številne lastnosti in postopoma so začeli v njem videti začetnika vseh stvari; to se kaže med drugim v rabi njegovega imena za prvi mesec v letu (januar - Janov mesec)

Namen

Panteon (Piranesijeva veduta) je bil zgrajen pod Agripo leta 25 pr. Kr. in po požaru popolnoma obnovljen pod Hadrijanom. Tempelj je bil sam zamišljen kot bivališče za kulturno podobo in kot ločen sveti prostor za duhovnike. Zbrani verniki so zato ostajali zunaj, na prostem, na dvorišču, kjer je praviloma stal velik žrtvenik.

LITERATURA:

1. Michael Kerrigan, *Stari Rim in rimsko cesarstvo*, CZ, Ljubljana 2002
2. Jacek Debicki, et al., *Zgodovina slikarske, kiparske in arhitekturne umetnosti*, Modrijan, Ljubljana 1998
3. *Velike kulture sveta*, Mohorjeva založba, Celovec – Ljubljana – Dunaj 1999
4. Claude Moatti, *Iskanje starega Rima*, DZS, Ljubljana 1996

*Sanja Žašler in Alajž Kos, učenca OŠ Malečnik, mentorica: Marija Gerlič

Uvod

Rimljani so skrbeli za svoje zdravje, uporabljali so kopališča, gradili vodovode... Poznali so razne vrste zabav. Znali so pritegniti gledalce. Gradili so gledališča s 60 000 mesti in dirkališča z 250 000 gledalci. Poznan je njihov rek: kruha in iger. Življenje so posvetili zabavi.

Zdravje

OSEBNA HIGIENA

Rimljani so zelo skrbeli za svoje zdravje in osebno higieno. Rimski državnik in pesnik Seneka pravi, da so si vsak dan umili obraz, roke in noge, vsakih devet dni pa so se kopali. Imeli so primerna bivališča, preskrbo s svežo vodo, kopališča in kanalizacijo, kar je zelo dobro vplivalo na zdravje ljudi. V mestih so imeli kopališča, ki so vplivala k higieni in utrjevanju zdravja. Za znojenje so bili namenjeni posebni zelo vroči prostori, ki so delovali podobno kot danes savne. Imenitnejše gospe so se kopale v mleku oslice, da bi imele nežnejšo kožo. Veliko časa so posvečali tudi negi telesa, pri čemer so uporabljali različne pripomočke: kovinska zrcala, glavnike iz lesa, kosti slonovine, igle različnih velikosti.

LEPOTIČENJE

Pri lepotičenju so uporabljali številna mazila in parfume. Za masažne kopeli so uporabljali dišeča olja, parfume za telo in lase. Najbolj razširjeni kozmetični barvi sta bili bela in rožnata. Uporabljali so tudi izdelke za prekrivanje gub, narejene iz bobove moke, ki so jo pomešali s prahom iz polžjih lupin.

ZDRAVLJENJE

Čeprav so skrbeli za zdravje in higieno, pa je bila smrtnost v zgodnjih letih življenja visoka. Za zdravljenje bolezni so uporabljali različna čudežna zdravila, ki so jih ponujali sleparji, in zanje porabili na kupe denarja. Seveda pa so v tem času živeli tudi resni zdravniki, ki so bili povečini učenci znamenitega Galena.

ZDRAVNIKI

Kirurgi so znali naravnati zlomljene kosti, amputirati ude in jih nadomeščati s protezami, napraviti carski rez, odstraniti kamne iz mehurja in celo odpreti (navrtati) lobanjo. Preprosti ljudje na podeželju so se le poredkoma zatekali po pomoč k mestnim zdravnikom. Imeli so svoje zeliščarje in so se ravnali po njihovih navodilih.

ZDRAVILA

Zdravilne napitke so pripravljali Rimljani predvsem iz rastlin. Poznali so čez 500 vrst zdravilnih rastlin, največ pa so uporabljali teloh, sporiš, naprstek in lipo. Mešali so tudi čudne zvarke z gadjim strupom ali kuhanimi jelenjimi jetri.

Otroci so bili pogosto žrtev hudih epidemij npr. tifusa. Velikokrat so bili tudi podhranjeni.

BOLNIŠNICA

Vojska, ki se je leta 166 vračala z Bližnjega vzhoda v Evropo, je v naše kraje zanesla kugo. Cesar Mark Avrelij je dal poklicat znamenitega zdravnika Galena, da bi organiziral zdravniško službo na ozemlju, ki ga je ogrožala kuga. Galen je priporočil tudi uporabo kirurškega orodja, ki je bilo izdelano iz jekla.

V času markomanskih vojn so v vojaškem taboru pri Ločici ob Savinji postavili vojaško bolnišnico. Sredi poslopja je ležalo razsežno notranje dvorišče, na obeh straneh obhodnega hodnika, pa so bile bolniške sobe.

Ob dvorišču je bila tudi kopalnica, operacijske dvorane in kuhinje.

Igre

ZABAVA

Rimljani so se predajali vsakovrstnim zabavam z neverjetno strastjo. Med Klavdijevo vladavino je bilo 93 dni v letu izrecno namenjenih igram in gledališkim predstavam, ki jih je plačevala država, do konca 2. stoletja se je njihovo število povzpelo na 135 dni. Cesar, ki bi izpustil to navado, bi bil izpostavljen nevarni kritiki.

RAZVEDRILO ZA VSE

Medtem ko so preprosti ljudje drli v amfiteater ali na hipodrom, je zahtevnejše občinstvo zahajalo v gledališče, saj so v njem uprizarjali zelo priljubljene predstave. Gledališče je bilo slabše oblikovano kot druge prireditve. Rimske predstave so bile veličastni spektakli z razkošno scenerijo in nastopajoči so bili hkrati operni tenorji, komedijanti in celo pantomimiki. Ob spremljavi kitar in piščali so prepevali in plesali, recitali stihe.

Izbranci so svoje zabave, plese, koncerte izbrane glasbe, recitiranje pesmi ali gledaliških del prirejali zasebno, po dvorcih mestnih veljakov. Bogataši so umetnike v celoti vzdrževali, dostikrat so ti tudi stanovali pri njih. Za virtuoze na liri in kitari so se kar tepli, in tako so glasbeniki živeli kot principi in zahtevali sanjska plačila.

Cirk – stadion, posebej namenjen teku, je zajemal dolgo tekmovalno progo, obdano z vrsto sedežev, razvrščenih, kakor je dopuščala lega. Tekme z vozovi so bile velik posel; bile so dovršeno organizirane. Uradniki za organizacijo prireditev so se z vsakim od štirih tekmovalnih združenj (factiones) dogovorili za primerno plačilo. Združenje je moralo za vsako tekmo postaviti vsaj eno vprego in dnevno se je zvrstilo tudi do 24 tekov.

KONJENIŠKE IGRE

Hipica gimnastika, konjeniške igre, so zahtevale skrajno večino udeležencev, čeprav so bili oboroženi samo z nepravimi kopji. Ti nastopi so bili podobni poznejšim srednjeveškim turnirjem, jezdec in konj sta bila odeta v oklep.

OKRUTNE CIRKUŠKE IGRE

Kruha in iger

Z zavzetjem Vzhoda so v Rim začela pritekati ogromna bogastva. Težnja po udobnem življenju je bila vse bolj izrazita, tudi navdušenje nad umetnostjo je bilo vedno večje. Sto tisoči ljudi, ki niso imeli kaj početi, saj so dobivali redne mesečne obroke moke, so živeli samo za predstave na forumu, v gledališčih in amfiteatrih. Slavja v čast bogov, cesarjev, velikih vojskovodij so bila tako krvava, kot je bil praznik »oktobrskega konja«, ko so 15. oktobra priredili konjsko dirko. Zmagovalnega konja so žrtvovali bogu vojne Marsu, njegovo glavo pa razstavili na Sveti cesti. Take krutosti so bile sestavni del cirkuških iger. Konji zapreženi v četverovprege (quadrigae) so se, potem ko je dal za to določeni uradnik znamenje za začetek s tem, da je vrgel na progo bel robec, zapodili v peklenski dir, tako da so se izpod njih vzdigovali oblaki prahu. Vozniki (aurigae) so bili pokriti s šlemi, meča pa so jim varovali povoji. Gledalci so stavili nanje cela premoženja. Vozovi so morali na vsakem koncu dirkališča zaviti okrog robnih kamnov, ne da bi se kam zadeli. Nesreče so bile smrtno nevarne. Dirkalni konji so bili zelo dragi. Dirke z vozovi so bile veliko nevarnejše od današnjih avtomobilskih tekmovanj. Zmagoviti vozniki so postali idoli množic.

Gledališke igre

V rimskem gledališču so gledalci prepoznavali vloge po maski, ki jo je nosil nastopajoči. Gledališčnik bo igral najprej vlogo dekleta, potem starca in na koncu sužnja. Maske so bile izdelane iz blaga, utrjenega z mavcem in poslikane z živimi barvami. Mestne ulice so oživiljali potujoči muzikanti, ki so včasih priromali od zelo daleč. Bogati so prirejali koncerte v svojih vilah.

Gladiatorski boji

Prvi rimski boj, ki mu je bilo mogoče prisostvovati, je bil boj med tremi pari gladiatorjev, ki so se spopadli v Forumu v 3. stoletju pr. n. št. Gladiatori so se borili v parih, skupinah ali formacijah, podobnih vojaškim. Bili so vojni ujetniki, posebej za to izbrani sužnji ali na smrt obsojeni zaradi umora, kraje, krvoskrunstva ali upora. Visoke nagrade, ki so jih podeljevali zmagovalcem, slava in upanje, da bodo postali med ljudstvom priljubljeni junaki, so včasih premamili tudi svobodne može, ki so se odločili, da bodo sodelovali v borbi. Zato so se vpisovali v posebne gladiatorske šole. Prireditelj se je začela z veliko parado. Gladiatori, oblečeni v škrlat so se na vozovih pripeljali v areno cirkusa ali amfiteatra. Spremljal jih je orkester godbenikov. Orožje, s katerim so se borili, je bilo različno glede na kategorijo, ki so ji pripadali.

Zaključek

Na slovenskem ozemlju niso poznali gledališč, amfiteatrov ali konjskih dirk, glede na potrebe legije, uradnikov in pozneje uslužbencev ilirske carine pa lahko sklepamo, da so bile v Petovionii, a najbrž samo lesene in začasno postavljene. Posvetilo Nemezi, boginji pravičnega tekmovalnega boja, kaže na to, da je Ljubljana imela gledališče.

Zelo priljubljene so bile družabne igre s kockami ali žetoni, podobne trik-traku ali mlinu. Radi so imeli tudi igre s koščicami, tako imenovanimi astra gali, ki so jih metali podobno kot kocke. Športne igre, npr. rokoborba in igre z žogo, so bile pogosto povezane z družabnimi srečanji v kopališčih. Tudi lov na divje živali je sodil k zabavi, saj njihovo meso ni bilo pomemben vir hrane.

LITERATURA:

1. *Zakladi tisočletij: Zgodovina Slovenije od neandertalcev do Slovanov*, Modrijan, Ljubljana 1999
2. Eva Kocuvan, *Rimljan sem – Romanus sum*, DZS, Ljubljana 1994
3. Simon James, *Stari Rim*, Pomurska založba, Murska Sobota 1994

*Katja Kebrič, Jan Fajfar in Luka Senekovič, učenci OŠ Malečnik, mentorica: Marija Gerlič

Anja CIMERMAN, Larisa CVILAK*:
PREHRANA V ČASU RIMLJANOV

Vino, kruh in redkvica, revežu večerjica

Zanimiva kombinacija hrane. Dandanes nekoliko nenavadna. A napis na oljenki, ki so jo našli na Ptuju, nam kaže prehrabene navade prebivalcev v času Rimljanov. A očitno revežev, kar pomeni, da so bogatejši jedli še kaj drugega.

V lanskem letu smo se pri zgodovini učili o starem veku in pri projektne delu smo se posvetili Rimljanom v Evropi in tudi pri nas. Prehrana naju je zelo zanimala, saj je prav hrana tista, ki nam približa in osvetljuje nek čas. Predvidevali sva, da je bila hrana v rimskih časih drugačna kot danes in odvisna od materialnega stanja prebivalcev. Že napis na oljenki je potrdil najina pričakovanja.

Kuhinja antičnega Rima je zapustila svoje vplive skoraj v vseh kuhinjah zahodnega sveta. Ima bogato zgodovino, saj se je razvijala dolga stoletja in prevzela marsikaj tudi iz kuhinje stare Grčije in Orienta. Hrana je Rimljanom predstavljala več kot le zadovoljitev preživetja. Bila jim je v veselje in priložnost za družabnost.

Tako kot se je postopoma nova rimska kultura širila po prostoru današnje Slovenije, so te spremembe vplivale tudi na prehrabene navade. Prav gotovo so se novosti srečale z že uveljavljenimi navadami staroselcev. Novosti je spremljalo veliko različnih posod za različne namene: prevoz, shranjevanje hrane in pijače, za pripravo in kuho jedi.

Priseljenci so uvažali vino, oljčno olje, južno sadje, konzervirane ribe in školjke ter začimbe. Priseljenci so to hrano že poznali, pri nas pa zaradi drugačnega podnebja to ni uspevalo. O uvozu hrane pričajo zogleneli plodovi in lupine morskih školjk. Prav tako so našli ostanke embalaže, ki je bila takrat čisto drugačna. Amfore so uporabljali za prevoz vina, olja, ribje omake in suhega sadja. Posode s hrano in pijačo so hranili v hladilnih jamah. Pod ljubljanskim gradom so odkrili hladilno jamo, premazano z ilovico, napolnjena pa je bila z mivko. Ob občasnem polivanju z vodo je bila zaradi izhlapevanja tekočine temperatura v njej precej nižja kot v okolici.

V petovionskih grobovih so odkrili dateljne, smokve, granatna jabolka in čičimak (kitajski datelj). Strokovnjaki predvidevajo, da so nekatere sadeže pripeljali že posušene, nekatere pa sveže. Najbrž so morali uporabiti najbližje možne poti, da se sadeži niso pokvarili.

Rimljani so v svoji kuhinji uporabljali večino živil, sadežev in začimb, ki jih pozna Italija še danes, razen krompirja, koruze, paradižnika, fižola in kakava. Seveda, to je bilo še pred srečanjem Starega in Novega sveta.

Prehrana je temeljila na pšenici in drugih žitih. Uporabljali so jih za pripravo kruha in močnikov. Pekli so veliko število različnih kruhov. Razlikovali so se po obliki, kakovosti in vrstah. Po virih vemo, da so rimski peki pekli hlebčke, ki so jih posipali z makom, zeleno, lovorjem, s kumino, sladkim janežem, poprom, s sirom in tudi z mandeljni. Posebna poslastica je bil zeliščni kruh z drobnjakom, peteršiljem, koprom in suhimi dišavnicami. Tudi v Emoni so pekli kruhke za razne svečane priložnosti. To dokazujejo različni glinasti modeli okroglih oblik s podobami božanstev.

Jedli so tudi različne vrste zelenjave in sadja. Med sadjem so bile priljubljene fige, veljale so celo za glavno jed. Priljubljena so bila tudi jabolka in češnje. Dateljne so uvažali iz Afrike, iz Armenije so uvažali marelice, iz Perzije pa breskve in melone. Melone so bile dosti manjše kot danes.

Vsakdanja hrana večine prebivalstva, revnejših slojev in sužnjev so bili poleg žitne kaše in mlincev še zelje in stročnice. Na jugu je bila cenjena čičerka. Zelju so pripisovali celo zdravilno moč. Zelenjavo so uživali podobno kot današnji Italijani. Priljubljena zelenjava je bil surovi bob, ki ga Italijani uživajo še danes.

Ob sadju so Rimljani jedli tudi veliko svežega belega kozjega sira. Kozji sir je bil bolj hrana revnih, bogatejši so jedli še druge vrste sirov. V tistem času so jih poznali vsaj 13. Posebnost je bil sir, ki so ga delali iz mleka galskih ovac. Za sladice so uporabljali posušen svež sir iz ovčjega, pa tudi iz kravjega mleka.

Ob praznikih so si tudi preprosti Rimljani privoščili malo boljšo hrano: šunko z zeljem, a tudi kakšno kokoš ali jagnje. Meso je sčasoma bilo vedno bolj prisotno v prehrani. Jedli so svinjsko meso, perutnino in ovčje meso, uživali pa so tudi v koštrunovih zrezkih. V knjigi EMONA IN RIMSKA KUHINJA - APICIJEVI RECEPTI ZA DANAŠNJO RABO sva našli zelo zanimive jedi, ki pa jih nikakor ne bi pripravili. Za svečano pojedino je recept za trojanskega prašiča. Napolnili so ga s školjkami in malimi ptiči. Nato so celega pekli najprej na eni strani, na debelo obloženi s testom, ki so ga zamesili iz ječmenove moke, vina in olja, nato pa so ga zapekli še na drugi strani, ki ni bila obložena, tako da so jo namočili le v vodo in se je zato še kuhala in parila.

Hrana v bolj premožnih hišah je bila za nas zelo nenavadna: kombinacija oljčnega olja in medu, pa ostre začimbe in naravno kvašena ribja omaka so imele veliko vlogo.

Na Ptujju so našli amforo z napisom o belih olivah v sladkem. To pomeni, da so tako pripravljene olive bile pogosto na mizah.

Slavnostne pojedine v starem Rimu so bile zelo dolge in seveda razkošne. To so bili pomembni družabni dogodki, kjer so gostitelji zabavali svoje goste, jih gostili in jim razkazovali svoje bogastvo. Gostje so sloneli okrog mize na oblazinjenih klopeh. K jedem je sodila tudi močno začinjena omaka. Na takšnih pojedinah so ponujali še raznovrstne vrste vina. Take pojedine so seveda pripravljali zelo bogati ljudje.

Hrano so pripravljali na odprtih ognjiščih. V Emoni so bila ognjišča pravokotna, različnih velikosti in pokrita z opečnatimi ploščami. Lonci so stali na prenosnih kovinskih podstavkih, za kuho so uporabljali tudi trinožne sklede. Ožgane stene pekačev pričajo, da so jih pogosto postavili kar na žerjavico. V njih so pripravljali priljubljene narastke in meso. H kuhinjskemu posodju so spadali tudi pokrovi. Posode, ki so bile izpostavljene ognju, so izdelovali iz peščene gline, ki dobro prenaša temperaturne spremembe.

Jedli so trikrat na dan. Glavni obrok so pripravili zvečer. Jedli so z rokami, pomagali so si tudi z žličkami in navadnimi noži. Na Dolenjskem in delu Štajerskega so pri obedih uporabljali velike sklede. Po tem lahko sklepamo, da so jedli juhe in kašaste jedi.

In kako vemo, kaj so jedli v času starega Rima tako pri nas, kot v samem Rimu? O tem nam seveda pričajo pisni viri (napisi na vrčih, oljenkah, dela rimskih avtorjev) in grobovi. Kakšno vezo imajo grobovi s prehranjevalnimi navadami takratnih prebivalcev? K sreči so v grobove

umrlemu položili vse tisto, kar je imel v življenju rad, kar je bilo njegova last in kar bi mu lahko olajšalo pot v onostranstvo. V posodah in steklenicah so bili večkrat ostanki jedi in pijač. To so v glavnem kosti različnih živali, semena sadežev, polži in školjke. S pomočjo posod je bilo mogoče rekonstruirati navade pri obedih in seveda tudi to, kar je bila osnova njihovih jedi.

Najin sprehod po zgodovini rimske prehrane je bil zelo zanimiv. Za pokušino sva spekli kruh in pripravili še nekaj jedi s pomočjo najinih mam. Morava priznati, da sploh niso bile slabe.

LITERATURA:

1. Iva Curk, *Rimljani na Slovenskem*, DZS, Ljubljana 1976
2. *Zakladi tisočletij: Zgodovina Slovenije od neandertalcev do Slovanov*, Modrijan, Ljubljana 1999
3. Ljudmila Plesničar Gec, Boris Kuhar, *Emona in rimska kuhinja - Apicijevi recepti za današnjo rabo*, Kmečki glas: Mestni muzej, Ljubljana 1996

*Anja Cimerman in Larisa Cvilak, učenki OŠ Draga Kobala Maribor, mentorica: Marjetka Berlič

Žiga ČASAR, Vesna LIPONIK, Žan PEČE, Dorotea REBERNIK*:

SVET BOGOV IN BOGINJ – OD JUPITRA DO ADSALUTE

Naši staroselci so prevzeli nekaj rimske duhovne kulture. O tem pričajo razne najdbe in zapisi. Strabon poroča o prastarem svetišču, ki je stalo ob izlivu Timave. Posvečeno je bilo venetskima boginjama, vendar ga spominjata na grško boginjo Hero (Jupitrova soproga, boginja žensk in materinstva) in Artemido (boginja gozdov, vladarica živali, boginja meseca).

Našli so tudi veliko rimskih napisov, ki so bili izklesani na kamen ali na oltarjih, posvečeni so bila Jupitru (bog neba, oče bogov in ljudi). Častili so tudi Junono (Jupitrova soproga, boginja žensk in materinstva) in Minervo (boginja obrti, modrosti). Drugim rimskim bogovom: Ceres (boginja poljedelstva in rodovitnosti), Diana (boginja gozdov, vladarica živali, boginja meseca), Mars (bog vojne), so posvetila redkeje postavljali. Številnejše so prošnje k Neptunu (bog morja in rek), Merkurju (bog trgovine in potovanj, božanski glasnik).

Svoja božanstva so imele tudi reke, tako so popotniki in trgovci postavljali oltarje Savusu, Dravusu, Akvonu (antično ime reke Voglajne) in Kolapisu. Našli so tudi novc z upodobitvijo dveh rečnih božanstev, poosebljenih rek Save in Kolpe. Znan je oltar Adsalute (zavetnica svetega gaja ter gospodarica poti za vleko plovil čez brzice in proti toku reke).

Oltarje so postavljali tudi nimfam in boginjam Salus (Zdravju), Fortuni (naklonjeni Usodi), Viktoriji (Zmagi), Nemezi (boginji maščevanja in pravičnosti). Priljubljen je bil tudi Silvan (bog gozdov in pašništva).

Emona (Ljubljana) je bila najstarejše rimsko kolonizirano mesto. Poleg Jupitra je bilo priljubljeno božanstvo Ekorna (boginja zamočvirjenega sveta). Na Ljubljanskem gradu so našli v opuščnem vodnjaku tri majhna posvetila, med njimi tudi miniaturno kapelico, v kateri je nekoč stal bronasti kipec boginje, ki je izgubljen. Ohranjen je tudi eden najzanimivejših kamnitih grobov iz Emone. V grobu je namreč pokopana strela. Mesto kamor je udarila so ogradili, nato pa jo obredno pokopali, da bi odvrnili njene zle učinke.

V Petovionii (Ptuj) so častili kult Nutric (božanskih dojilj, hraniteljic otrok in zavetnic družine). Nagrobniki nam poleg spoznavanja vprašanja o arhitekturi tistega časa omogočajo razumeti predstavnost svet takratnih ljudi. Vse te prvine so najbolj izražene v Orfejevem spomeniku. V spomenik (pohorski marmor) so vklesani detajli iz mita o Orfeju in Evridiki. V srednjem veku je bil to sramotilni steber, zato je poškodovan. Na bazi nagrobnika je bil upodobljen Orfej v Hadu, ki gode pred vladarjema podzemlja, Plutonom (grški bog podzemlja Hades) in Prozerpino, da bi si izprosil vrnitev žene Evridike iz podzemlja. V polju nad napisom je bolje ohranjen prizor z Orfejem, ki z liro umirja divje živali (krokodil, slon, kamela, opica) ob sebi. V polju nad Orfejem je žaloigra ponovljena; Venera (boginja ljubezni in lepote) žaluje za mrtvim Adonisom, ki ga je raztrgal divji veper.

Na Ptujju je bilo največje središče mitraizma v Evropi. V petih doslej odkritih mitrejih so našli nekaj prelepih votivnih oltarjev in plošč s posvetili nepremagljivemu bogu Mitri (sončni bog). V 1. mitreju v Spodnji Hajdini so našli votivno bazo iz belega marmorja s kipom Mitre, ki nosi bika. Vojaki, ki so bili v Ptujju, so prinesli s seboj to religijo iz Perzije. Dogajanje je potekalo v votlinah, združevali so se moški. Kult Mitre je bil tesno povezan s sončnimi verstvi, boj Mitre z bikom pa simbolizira spopad med dobrim in zlom ter zmago dobrega.

Mitraizem je pripravljala pot krščanstvu (nedelja, zimski »kres«, rojstvo luči iz temne votline). Tudi v mitraizmu se izraža pojem odrešenjske daritve (zakol bika). Zanimiv mitrej so odkrili pri Rožancu v Beli krajini: napis in kulturna podoba sta vklesana v steno opuščenega kamnoloma.

V Celeji (Celje) so častili boginjo Celejo, Norejo, Genija Anigemija (spočetnik, zaščitniški duh), keltsko Epono (boginja konjenikov in živali) in Jupitra.

LITERATURA:

1. *Zakladi tisočletij: Zgodovina Slovenije od neandertalcev do Slovanov*, Modrijan, Ljubljana 1999
2. *Mitologija: ilustrirana enciklopedija*, Richard Cavendish (ur.), MK, Ljubljana 1988
3. Arthur Cotterell, *Miti in legende: ilustrirana enciklopedija*, MK, Ljubljana 1998
4. *Enciklopedija Slovenije*, MK, Ljubljana 1987-

*Žiga Časar, Vesna Liponik, Žan Peče in Dorotea Rebernik, učenci OŠ Malečnik, mentorica: Darja Ferik

Žiga POTOČNIK, Manja ROJKO*:
POTOVANJE V ONOSTRANSTVO

Pred vstopom v rimsko mesto so potnika najprej pozdravili nagrobniki meščanov. Ograjene družinske grobne parcele so se v ozkih pasovih ob cestah zunaj naselja raztezale po več kilometrov daleč. Mnogi so si dali nagrobne spomenike postaviti že pred smrtjo. Postavljali so si kamnite plošče (stele), oltarje, kapelice, pepelnice, sarkofage in gomile, zelo redko pa so spomenike vklesali v živo skalo. Mimoidoči je lahko iz napisa izvedel za pokojnikovo ime, njegov poklic in uradne funkcije ter starost ob smrti. Ob spomenikih so ležali tudi skromnejši grobovi manj pomembnih sorodnikov, osvobodjencev in sužnjev. V rimski družbi je bil lep grob na vidnem mestu pomemben statusni simbol. Družine so se ob praznikih dobivale na grobovih prednikov ter jih počastile z daritvami in obrednim obedom.

Obleka

Svobodni meščani so nosili toga. Ogrnili so si jo prek levega ramena tako, da je desna roka ostala prosta. Z namestitvijo gub so poudarili eleganco in dostojanstvo. Pomembnejši državni uradniki in ne polnoletni fantje so nosili toga s škrlatnim robom, drugi pa so se morali zadovoljiti s čisto navadno belo toga.

Preprostejše ljudstvo se je oblačilo le v tuniko. Ta je segla do tal, a si jo je bilo mogoče spodviti, kolikor je kdo želel. V hladnejših dneh pa so si čez oblačilo ogrnili volнено ogrinjalo.

Tunika pa je bila tudi osnovno žensko oblačilo. Od moške tunike se je razlikovala le po dolžini. Toga pa ni bila ženska obleka. Matrone, poročene gospe uglednih rimskih hiš, so imele navado čez tuniko ogrniti ogrinjalo (stola), segajoče do tal. Če so rimske gospe varno zapustile družinsko zavetje, so si nadele plašč (palla), s katerim so si prekrile tudi oglavje.

O mrtvih le dobro

Rimljani so imeli navado pospremiti pokojnika k večnemu počitku in počivališču v sprevodu. Velikost in pomembnost sprevoda sta bila odvisna od družbenega položaja umrlega. Sežgali so ga na grmadi ob grobnici (do 4. stoletja oziroma do prevlade krščanstva). Žaro s pepelom so postavili v grobnico. Uglednejši Rimljani so si za večni pokoj zgradili razkošne grobnice, medtem ko so navadni meščani svoje umrle pokopavali preprosteje. Družine premožnejših meščanov so pokojniku postavile nagrobno ploščo.

Navadno nam vklesani napis na kamniti nagrobni plošči pove ime in navede državne službe, vojaške uspehe in poklic, ki ga je opravljal pokojnik. Črki DM, ki se pogosto pojavljata na nagrobnikih, sta kratici za besedi DIS MANIBUS: »dušam umrlih, božanskim Manom«. Njim v čast so Rimljani opravljali daritve. V vsak grob je spadala večna luč – oljenka, glede na pokojnikov položaj pa tudi različni vsakdanji predmeti, kot so posode, novci itd.

Med najbolj ohranjene in tudi obnovljene rimske grobnice spadajo šempetrške. Med njimi je največja t.i. Priscianova grobnica (1), ki v višino meri več kot 8 m. Grobnico je zase in za svojega sina postavil Gaj Spektacij Priscian. Oba moža, kot izvemo z napisa, sta bila župana – DUOVIRA – v bližnji Celeji.

Osrednji reliefi na grobnici predstavljajo prizore iz zgodbe o Ifigeniji. Ti, pa tudi drugi prizori iz grobnic, ponazarjajo nasprotje med dnevom in nočjo, ali svetlobo in temo oziroma prehajanje iz življenja v smrt.

Zgodba o Ifigeniji

Med tremi boginjami, Hero, Ateno in Afrodito, se je razvnel spor, katera od njih je najlepša. Za rabsodnika v tem sporu je bil poklican trojanski kraljevič Paris, ki je za najlepšo izbral Afrodito. Ta mu je v zahvalo pomagala ugrabiti lepo Heleno, ženo špartanskega kralja Menelaja. Njen svak, mikenski kralj Agamemnon, je nato zbral ladje in vojsko, da bi se maščeval nad Trojanci. Ker pa je na lovu ubil Artemidino košuto, užaljena boginja Grkom ni naklonila ugodnega vetra in ladjevje ni moglo odpluti. Da bi jo potolažil, ji je hotel darovati svojo hčer Ifigenijo. Artemida je na žrtvenik v zadnjem trenutku poslala košuto. Ifigenijo pa je vzela k sebi na Kolhido (današnji Krim ob Črnem morju) za svojo svečnico.

Ifigenijin brat Orest se je na Apolonov ukaz odpravil v Travido, od koder naj bi prinesel lesen Artemidin kip. Spremljal ga je prijatelj Pilades. Vendar pa so ju ujeli in svečenica Ifigenija bi ju kot tujca morala žrtvovati Artemidi.

LITERATURA:

1. Eva Kocuvan, *Rimljan sem – Romanus sum*, DZS, Ljubljana 1994
2. *Zakladi tisočletij: Zgodovina Slovenije od neandertalcev do Slovanov*, Modrijan, Ljubljana 1999

*Žiga Potočnik in Manja Rojko, učenca OŠ borcev za severno mejo Maribor, mentorica: Lidija Klampfer

Sara JAGODIČ*:

EGIPT

V rokah držim ank, glavni predmet v knjigi Aksinje Kermauner in simbol življenja pri Egipčanih.

Pred več kot 5500 leti je na bogati, rodovitni zemlji v dolini Nila nastala stara egipčanska civilizacija.

Kralj je bil središče Egipta. Moral je ohranjati moč države, skrbeti za varnost in blaginjo ljudi v svoji deželi, kot gospodar življenja in smrti je lahko svobodno razpolagal s svojimi podložniki. Postal je živi bog v človeški podobi. Že kmalu so začeli uporabljati izraz FARAON – VELIKA HIŠA.

LITERATURA:

1. Aksinja Kermauner, *Skrivnost starodavnega anka*, Didakta, Radovljica 2000

*Sara Jagodič, učenka OŠ Bojan Ilich Maribor, mentorica: Jasna Korošec

Tin GRABNAR, Primož BRGLEZ, Maša JARČIČ*:
ČAŠČENJE MRTVIH V EGIPTU

Po predstavah Egipčanov je bila ohranitev človeškega telesa prvi pogoj za človekov nadaljni obstoj po smrti. Zato so začeli trupla mumificirati.

Balzamerji so vzeli truplo v »lepo hišo«. S kremenastim nožem so truplo prerezali po levi strani, odstranili jetra in pljuča, jih posušili in spravili ter pokopali v posebnih posodah KANOPAH. Srce so pustili, tako da ga je bilo mogoče v onostranstvu stehati. Skozi nosnici so mrtvemu odstranili tudi možgane.

Nato so truplo prekrili z natronovimi kristali, ki so ustavili trohnenje in ga napolnili s suho snovjo, ponavadi z listjem ali žagovino.

Po štiridesetih dneh je bilo truplo pripravljeno za povijanje. S platnenimi povoji, ki so bili prepojeni s smolo, so truplo povili. Potem so ga obdali s plastjo sandrene malte, iz katere so izoblikovali postavo umrlega.

Mumijo so spravili v leseno krsto, ki je prav tako imela obris umrlega.

To krsto so položili v kamniti ali granitni sarkofag, tako da je bilo truplo spravljeno v sedem lupin.

Truplo je bilo spravljeno in Egipčani so verjeli, da bo trajalo večno. To so počeli v prepričanju, da tudi po posameznikovi telesni smrti več prvin živi naprej. Najpomembnejši je bil človekov »ka«, imeli so ga za človekovega dvojnika, ki bo truplu vrnil življenje. Drugi duh »ba«, ki naj bi imel pokojnikovo glavo in sokolje telo. Mumificiranje naj bi naredilo večno telo iz trupla, ki bi sicer strohnelo in pripravilo »kaju« dom v onostranskem življenju.

Pogrebne slovesnosti so se udeležili duhovniki, sorodniki, prijatelji, profesionalni objokovalci in nosilci številnih daril, ki so v sprevodu spremili truplo v grobnico. Za ključno dejanje je bilo »odpiranje ust«, za katerega so verjeli, da bo umrlemu v večnem življenju ponovno omogočal govorenje, gibanje, prehranjevanje, torej vse funkcije živih ljudi.

Trupla faraonov so shranili v grobnico v piramidi. Prvi egipčanski faraoni so se imeli za žive bogove, ki bodo nekega dne, ko umrejo, zapustili zemljo in se pridružili bogu sonca RAA. Zato so si svoja večna bivališča gradili na robu puščavske planote med reko Nil, ki prinaša življenje, in med zahodno obzorje, kamor je vsak večer izginjalo sonce. V začetku so to bile prave palače.

V Sakari je zrasla stopničasta piramida, kasneje so gradili piramide gladkih oblik – največja je Keopsova, ki stoji v Gizah.

V naslednji obdobjih pa so faraoni zasnovali templje in dolbli grobnice v skalovje v DOLINI KRALJEV. Tam je pokopan tudi Tutankamon.

LITERATURA:

1. Gian Paolo Ceserani, *Tutankamon*, Domus, Ljubljana 1989
2. Eva Kocuvan, *Egipčanska knjiga mrtvih*, Modrijan, Ljubljana 1997
3. Jean Vercoutter, *Iskanje pozabljenega Egipta*, DZS, Ljubljana 1994
4. Anne Millard, *Najlepša knjiga o piramidah*, Učila, Tržič 1996

* Tin Grabnar, Primož Brglez in Maša Jarčič, učenci OŠ Bojan Ilich Maribor, mentorica: Jasna Korošec

Primož KOVAČIČ*:

POTOVANJE V EGIPČANSKO ONOSTRANSKO ŽIVLJENJE

Stari Egipčani so verjeli, da je pod zemljo svet, imenovan DUAT.

Nekateri deli podzemlja so bili polni nevarnosti, kot npr. ognjena jezera, strupene kače, rablji. Proti tem nevarnostim so uporabljali uroke, veliko jih je izpisanih na krstah poleg zemljevida podzemlja. To se je razvilo v papirne zvitke, ki jim pravimo KNJIGA MRTVIH, ker so jih našli na mumijah ali blizu njih.

Knjiga je bila potni list za pot med vsemi nevarnostmi, ki so prežale v DUATU.

Če si znal izgovarjati prave uroke, si prišel varno naprej. Zadnja nevarnost je bila ta, da bi padel na preizkusu, ki te je čakal v dvorani DVEH RESNIC. Tam so tehtali tvoje srce proti tvojim nekdajm dejanjem. Papirus ti je kolikor mogoče pomagal uspešno prestati izpit in priti v deželo, ki je bila prav taka kot sam Egipt.

LITERATURA:

1. Gian Paolo Ceserani, *Tutankamon*, Domus, Ljubljana 1989
2. Eva Kocuvan, *Egipčanska knjiga mrtvih*, Modrijan, Ljubljana 1997
3. Jean Vercoutter, *Iskanje pozabljenega Egipta*, DZS, Ljubljana 1994
4. Anne Millard, *Najlepša knjiga o piramidah*, Učila, Tržič 1996

*Primož Kovačič, učenec OŠ Bojan Ilich Maribor, mentorica: Jasna Korošec

Barbara BORKO*:
PISAVA V EGIPTU

Na grobnicah, svetiščih, verskih papirusih so uporabljali HIEROGLIFE, ali kot so pisavo imenovali Grki svete zareze. Pisava je bila slikovna, imela je približno 700 različnih znamenj. Bila je tudi zelo zapletena, ni je moglo uporabljati veliko ljudi, zato so imeli pisarji poseben položaj. Ti so podobe za pisavo jemali iz sveta okrog sebe. Pisali so iz leve proti desni, z desne na levo, od zgoraj navzdol.

Sličice so v začetku pomenile cele besede, kasneje pa samo zloge in posamezne soglasnike. Pisarji, ki so živeli proti koncu egiptovske civilizacije, so morali znati pisati tudi grško, ker je bil to jezik njihovih gospodarjev.

Če so se nekoč s hieroglifi mučili, pa je to v dobi računalnikov čisto preprosto. V nekaj minutah sem zapisala s hieroglifi imena vseh sošolcev.

LITERATURA:

1. Gian Paolo Ceserani, *Tutankamon*, Domus, Ljubljana 1989
2. Eva Kocuvan, *Egipčanska knjiga mrtvih*, Modrijan, Ljubljana 1997
3. Jean Vercoutter, *Iskanje pozabljenega Egipta*, DZS, Ljubljana 1994
4. Anne Millard, *Najlepša knjiga o piramidah*, Učila, Tržič 1996

*Barbara Borko, učenka OŠ Bojan Ilich Maribor, mentorica: Jasna Korošec

Uvod

Zahodno od Kaira, natančneje na robu Gize, leži umetno izravnana površina. Tu so si faraoni postavljali svoje piramide.

Keopsova piramida je bila največja, zato so jo imenovali velika piramida, naslednja v vrsti je bila Mikerinosova in najmanjša Kefrenova. Vsem trem piramidam so dali imena zgodovinarji po faraonih. V dobi, ko so Egiptu vladali faraoni, so imele te piramide drugačna imena.

Egipčanski faraoni so se imeli za žive bogove, ki bodo nekega dne zapustili zemljo, da bi se pridružili drugim bogovom, predvsem bogu sonca. V pripravljanju na posmrtno življenje, so si faraoni gradili svoja posmrtna domovanja – piramide. Postavljali so jih med življenje prinašajoči Nil in zahodno obzorje, kamor je vsako noč izginjalo sonce. Sprva so bile te hiše smrti prave palače s sobanami in shrambami. Obkrožale so jih manjše grobne hiše za dvorjane, ki bodo po svoji smrti še naprej služili svojemu kralju.

Pri gradnji piramide je sodelovalo na deset tisoče kmetov, ter okoli pet tisoč mojstrov, stavbenikov in kamnarjev, ki so piramido gradili kakih 20 do 30 let. Piramide so gradili svobodni delavci, ki so delo opravljali z veseljem. Vzrok za tako navdušenje je bila vera v faraona, ki je bil bog na Zemlji. Faraon je bil zaščitnik ljudi. Z gradnjo piramid so tudi ljudje dosegli odrešitev.

Mumificiranje

Preden so faraona pokopali, so ga mumificirali.

Egipčani so bili prepričani, da je mumifikacija zagotovilo za prestop v večno življenje. Verjeli so, da v vsakem telesu živi duša in sicer pri živem človeku v srcu ali trebuhu. Po smrti duša čez dan zapusti telo in prosto potuje po svetu, ponoči pa se vrne v grobnico, saj takrat zunaj vladajo hudobni duhovi. Duša mora vstopiti v pravo grobnico, zato je moralo biti telo pokojnika ohranjeno v najboljši možni podobi, da ga duša lahko prepozna.

Mumifikacija je bil religiozen obred, hkrati pa operacija, ki jo je vodil visoki duhovnik z masko šakala. Postopek je trajal 70 dni.

Najprej so skozi nosnice odstranili možgane, nato pa še druge notranje organe. Namesto srca so položili kipec skarabeja, ki je simbol življenja in večnosti. Sledilo je izsuševanje telesa. Telo so sprali, napolnili s posebej pripravljenim platnom in natrli z različnimi smolami in dišavami. Sledilo je ovijanje v več kot 20 plasti lanenih ovojev.

Istočasno je potekalo okraševanje sarkofaga in grobnice, pisanje posebnih besedil, danes znanih kot Knjiga mrtvih.

Pokop faraona

Faraona so pokopali 70. dan po smrti. Pogrebne slovesnosti so se udeležili duhovniki, sorodniki, prijatelji, profesionalni objokovalci in nosilci številnih daril, ki so v sprevedu spremili mumijo v grobnico.

Egipčani so verjeli, da umre samo človeško telo, medtem ko druge sestavine njegovega bitja živijo dalje. To so njegovo ime, duša in še skrivnostni človekov dvojnik, ki zavzema glavno

mesto v njihovem verovanju. Posmrtna usoda dvojnika je skrivnostno povezana z usodo telesa. Dvojnik ni nesmrten, lahko umre od žeje, če pokojnika ob pogrebu ne založijo z vsem, kar potrebuje. Zato so v grobnico polagali vse, kar so mislili, da pokojnik potrebuje. Zaključno dejanje pri pogrebu je bilo »odpiranje ust«, za katerega so verjeli, da bo umrlemu v večnem življenju ponovno omogočalo govorjenje, gibanje oz. vse funkcije živih ljudi. In tako so danes v Egipčanskem muzeju še vedno lepo vidne obrazne poteze faraonov. Ohranjena je koža, lasje in oči, kot da bi šele nedavno tega zaspal v svoj večni spanec.

Pokop revnih Egipčanov

Le-ta se razlikuje od pokopa bogatih faraonov. Predvideva se, da so bili mumificirani na preprost način.

Glede na njihovo vero in prepričanje o posmrtnem življenju so tudi v njihove grobove dajali darila. Ta darila pa so bila skromnejša od faraonovih. Največkrat so pokojnike kar zagrebli v majhne ovalne jame v skrčeni legi na boku, imenovane »skrčenec«. Včasih so trupla kar razsekali na posamezne dele in jih položili v peščeno jamo.

O pokopu revnih Egipčanov lahko le sklepamo, saj njihovih grobov niso nikoli našli.

Zaključek

Običaji, povezani s smrtjo, pokopom in čaščenjem mrtvih, so prisotni v vseh časovnih obdobjih. Egipčanski način pokopa pa je še posebej edinstven. Smrt v Egiptu je bila vsekakor čaščena kot lep praznik in veselje. Človeštvu pa je zapustila bogato kulturno dediščino v obliki piramid in vseh dragocenosti, ki jih plenilci grobnic niso uspeli odnesti.

LITERATURA:

1. *Velike kulture sveta: 1. knjiga – Egipt, Helada, Rim, Bizanc*, Mohorjeva založba, Celovec – Ljubljana – Dunaj 1999
2. Anne Millard, *Ljudje nekoč*, Domus, Ljubljana 1989
3. *Internetne strani*

*Sara Šobernik, Fiona Čuček, Kaja Španinger in Laura Vnuk, učenke OŠ Malečnik, mentorica: Marija Gerlič

Maja ŠUŠTERŠIČ, Teja LAH*:
POKOPI V EGIPTU

Egipčanska pisava

Egipčani so pred približno pet tisoč leti razvili pisanje s podobami. Rekli so jim "sveti vrezi", po grško hieroglifi, ker so jih uporabljali v svetiščih, na grobovih in na državnih spomenikih. Na prvi pogled spominjajo na navadne podobopise, ker je narisanih več ptic, delov telesa in vsakdanjih potrebščin.

Vendar so pisanje razvili v zapleten sistem, po katerem en hieroglif lahko pomeni celo besedo iz egipčanščine ali pa samo en glas. To napravlja nekatere hierogliffe podobne črkam v abecedi. Pisanje s hieroglifi je šlo počasi od rok, zato se je polagoma razvila hitrejša oblika, imenovana hieratska, in pozneje še hitrejša, imenovana demotska.

PLOŠČICE ZA MUMIJO

Takale lesena ploščica je bila pritrjena na mumijo zaradi razpoznavanja. Napis je v demotski pisavi; pisali so od desne proti levi. Razvila se je iz hieroglifov, vendar skoraj ni mogoče odkriti podobnosti.

IMENA VLADARJEV

Imena kraljev in kraljic, zapisana s hieroglifi, so vselej dajali v ovalne okvire; rekli so jim bordura.

OD HIEROGLIFOV DO HIERATSKE PISAVE

Pisarjem je bil za pisanje pisem in trgovskih ponudb potreben hitrejši način pisanja. Zapletene živali, ptice in predmete so poenostavili v bolj abstraktne oblike v tekoči pisavi, imenovani hieratska; vselej so pisali od desne proti levi.

PAPIRUS

Papirus, ki je bil v Egiptu najbolj izvažano blago, naj bi prvič začeli uporabljati 4000 let pred našim štetjem.

Vladarji Egipta so hitro spoznali pomen papirusa in skopuško skrivali skrivnosti njegove pridelave. Papirus ni imel resnejšega konkurenta.

Šele leta 1965 je nek egipčanski znanstvenik odkril stare skrivnosti ročne izdelave papirusa. Ročna izdelava papirusa je kmalu zopet postala pomembna egipčanska obrt. Egipčanski umetniki so hitro ugotovili, da je papirus odličen material, na katerega so lahko risali čudovite slike starih egipčanskih faraonov.

Egipčanska "Knjiga mrtvih"

Pod pojmom "Knjiga mrtvih" moramo razumeti verske knjige starih Egipčanov združene s pogrebnimi besedili, zvitki svetih spisov, kateri so navdihovali stare Egipčane.

V sami knjigi so opisovali pokojnikovo življenje na zemlji. Kakšen je bil, njegove želje, poglede in seveda pričakovano pot v zagrobno življenje. V "Knjigo mrtvih" se je zapisovalo tako s pisavo kot s slikami. Knjiga mrtvih je mrtvemu pomagala na njegovi poti v naslednji svet.

"Knjiga mrtvih" je razdeljena na glave in vsaka opisuje posebno poglavje.

Umrli so se morali kot mumije odpraviti na dolgo in naporno potovanje po onostranstvu, da bi zaživel v večnem kraljestvu Ozirisa, kralja mrtvih, tam, kjer se žanje samo debelo zrnje in opravljajo samo lahka dela.

Toda umrli je imel pred seboj dolgo pot po neznanem svetu z veliko nevarnostmi, ki so prežale nanj. Najtežji preizkus ga je čakal na koncu poti: tehtnica, na kateri se je pokazalo, ali je vedno govoril resnico. Če je ni, je pero resnice pretehtalo njegovo srce in pogoltnila ga je strašna pošast Amit.

Verovanje

Egipčani so častili na ducate različnih bogov in boginj. V njihovi dolgi zgodovini so bili nekateri bolj ali manj priljubljeni. Sicer pa je kralj vodil vse njihove kulte preko svojih svečenikov, ki jih je imenoval, in ti so opravljali delo namesto njega.

Ljudstvo je verjelo, da je njihov kralj nekaj posebnega in da izvira od boga sonca Ra. Ko je kralj sedel na svojem prestolu in nosil kraljeve insignije, ga je prevzel duh mogočnega boga Horusa.

Kot bog na zemlji je bil spoštovan tako za časa življenja kot smrti. Njegovo telo je bilo potrebno ohraniti, dobrine, ki jih je potreboval v onostranstvu, pa obvarovati pred tatovi. In da bi se njegova božanska duša lahko pridružila bogovom v nebesih, je bila potrebna posebna zgradba – piramida.

Že zelo zgodaj se je pri Egipčanih razvila vera v posmrtno življenje. Spoznali pa so tudi, da se morajo prilagoditi okolju, ki so si ga zamišljali v podobi naravnih, rastlinskih in živalskih božanstev.

Zgradili so jim templje, kjer je kralj opravljal obrede za bogove. Tempelj ni bil prostor za skupinske molitve, pač pa prebivališče boga, kjer so svečeniki skrbeli za kulturni kip in ga častili.

Svečeniki so opravljali določene obrede za bogove in v določenih primerih tudi za mrtve kralje, ki so bili razglašeni za bogove. Bogove so si zamišljali kot bitja, ki tako kot ljudje potrebujejo hrano, pijačo, obleko, počitek in razvedrilo. Z vsem tem so jih oskrbovali med rednimi obredi v svetiščih.

Mit? ... je pripoved o nastanku sveta ter o življenju bogov, polbogov in različnih junakov, izražena s simboli in podobami.

Mumificiranje

Egipčani so menili, da ima vsak človek telo in dušo. Dušo so imenovali Ba, njeno duhovno dvojnico pa Ka. Ba je bila človeška duša, o kateri so verjeli, da živi tudi po smrti in ponoči počiva v telesu, Ka pa naj bi bila razpeta med tostranstvom in onostranstvom. Obe sta bili prisposodbi večnega življenja. Zato so Egipčani ohranjali svoja telesa z mumificiranjem.

Balzamerji so bili zelo izurjeni. Priprava trupla je trajala 70 dni in le kralji in plemiči so si lahko privoščili pravilen postopek balzamiranja. Glede na svoj položaj v družbi je bil deležen pri postopku mumificiranja.

Balzamerji so najprej odstranili možgane. Nato so naredili zarezo na levem boku in odstranili jetra, pljuča, želodec in drobavje. Te organe so ohranili v soli in smoli ter jih shranili v okrasne vrče. Na vsakem vrču je bila glava psa čuvaja. Nato so truplo položili v balzamacijsko kopel in jo noter pustili 40 dni.

Po kopeli so notranjost telesa napolnili s smolo in natronom, zavitim v platno. Obraz so pobarvali, da bi izgledal živo, uredili pa so tudi lase.

Da bi telo ohranilo svojo obliko, so ga zavili v platnene povoje, ki so bili namočeni v smolo. Najprej so ločeno zavili prste na rokah in nogah ter roke in noge. Kasneje so vse skupaj povezali. Med obveze mumije so vstavljali tudi magične amulete. Amuleti so bili simbol moči, zaščite in ponovnega rojstva. Mrtvecu naj bi pomagali na njegovi poti v naslednji svet. Dokončano mumijo so položili v leseno krsto.

Okrasili so jih s posmrtnimi obraznimi maskami.

Grobnice

Zahodno od Kaira, natančneje na obrobju Gize leži umetno izravnana površina. Tu so si v različnih časovnih obdobjih faraoni postavljali svoja posmrtna domovanja - piramide. Keopsova piramida je bila največja, zato jo lahko imenujemo tudi Velika piramida, naslednja v vrsti je Mikerinosova in najmanjša Kefrenova.

Vsem trem piramidam so dali zgodovinarji ime po faraonih. V dobi, ko so Egiptu vladali faraoni so imele te piramide drugačna imena. Keopsova piramida se je imenovala Khut, to v prevodu pomeni »Piramida, v kateri sonce vzhaja in zahaja«. Drugo po vrsti so imenovali Wur, kar pomeni »Velika piramida«. In nato še tretja najmanjša, ki se je imenovala Neter r Mer, kar pomeni »Božja piramida«.

GROBOVI BOGOV

Prvi egipčanski faraoni so se imeli za žive bogove, ki bodo nekega dne zapustili zemljo, da bi se pridružili drugim bogovom, predvsem bogu sonca Reju. Sončni bog je vsak dan v plamenečem Čolnu milijone let prepotoval nebo in ponoči potoval skozi nevarno temo podzemlja. V pripravljanju na posmrtno življenje so si faraoni gradili bivališča na robu puščavske planote in jih strateško postavljali med življenje prinašajoči Nil in zahodno obzorje, kamor je vsako noč izginjalo sonce.

Sprva so bile te hiše smrti prave palače s sobanami in shrambami. Obkrožale so jih manjše grobne hiše za dvorjane, ki bodo po svoji smrti še naprej služili svojemu kralju. Pravo veličino pa so dosegli graditelji v času Keopsa, Kefrena in Mikerinosa.

V poznejših obdobjih je vpliv faraonov močno padel zato so se morali zadovoljiti z grobnicami v Dolini kraljev.

VELIKE PIRAMIDE

Kot gradbeni material so uporabljali snov, ki jo nudi narava, ali pa so jo uvozili. Osnovni gradbeni material v Egiptu je kamen, glina ...

Najbolj znani kulturni spomeniki iz Egipta so nedvomno grobnice faraonov, v stari in srednji državi so to piramide, v novi državi pa so bile to skalne grobnice.

Gradbena dela so opravljali kmetje v času, ko ni bilo poljskih opravil. Piramide so gradili samo svobodni delavci, ki so to delo opravljali z veseljem. Neki zapis priča, kako je prišel mož z dela domov vesel in pijan kot iz slavja. Vzrok za tako navdušenje je bila vera v faraona, ki je bil bog na zemlji.

OPOMBE:

- Mumificiranje je postopek, s katerim se balzamira telo umrlega človeka.
- Posmrtno obrazne maske.
- Egipčani so kot telo oblikovane krste izdelovali iz lanu in mavca ali iz lesa ter jih polagali drugo v drugo. Krste so bile poslikane s podobami, ki mumiji pomagajo na poti v onostranstvo.

LITERATURA:

1. Eva Kocuvan, *Egipčanska knjiga živih*, Modrijan, Ljubljana 1997
2. Chris in Melanie Rice, *Otroci skozi čas*, Učila, Tržič 1996
3. Anne Millard, *Najlepša knjiga o piramidah*, Učila, Tržič 1995
4. Marica Čerič, Pavla Karba, *Prve civilizacije, ki nas zanimajo*, DZS, Ljubljana 1999
5. *Mitologija: ilustrirana enciklopedija*, Richard Cavendish (ur.), MK, Ljubljana 1998

*Maja Šušteršič in Teja Lah, učenki OŠ borcev za severno mejo Maribor, mentorica:
Daša Žula

Manuel RAYA, Urška LUTHAR, Pija TUŠEK,
Rina BOŽIČ, Anja SENIČAR, Iza BLAGAJAC*:
POKOPNI OBIČAJI V GRČIJI – PRIKAZ ŽALOVANJA

Na kaj se spomnimo, če vidimo pet krogov?

Na OLIMPIJSKE IGRE.

Na njih se spomnimo tisti, ki imamo radi šport, ali pa ne, vsi jih poznamo. OLIMPIZEM se je rodil v Grčiji. V grškem življenju je prevladovalo verovanje v Bogove.

Olimpijske igre so prirejali v čast boga Zevsu vsake štiri leta. Takrat je trajal v Grčiji mir, od začetka iger do vrnitve vseh sodelujočih domov.

Kaj se dogaja s svečo?

- gori,
- mineva, tudi mi ljudje narahlo čutimo, kako minevamo.

*»Najbrž je strah pred smrtjo strah nespametnih
in tistih, ki ne znajo razprostreti kril
in tistih, ki jim manjka nekaj kil,
da bi lahko napisali kak veder stih.«*

Tako meni o minevanju Ervin Fritz v svoji pesniški zbirki *Minevanje*.

Vsa živa bitja nekega dne umrejo. Temu ne more ubežati nihče. Smrt je imela pomembno mesto znotraj družinskega kroga. Atencem je bilo zelo pomembno, da so bili pokopani v rodni zemlji:

- trupla vojščakov so pripeljali domov,
- pogrebni obred so morali opraviti sinovi,
- sorodnice in druge ženske stare nad šestdeset let so pripravile truplo za pokop (umile so ga z eteričnimi olji, oblekle so ga v svežo belo obleko, truplo so povili s prevezami, obraz so pustili odkrit),
- z njim so pokopali dragocene predmete,
- pokojnik je ležal na parah (s tem postane smrt javna),
- pred vrata hiše so postavili blagoslovljeno vodo; to pa zato, da so se tisti, ki so hišo zapuščali lahko očistili; potem so naznanili žalovanje),
- ženske zbrane okrog pokojnika so ga objokovale in govorile obredne izreke,
- ženske so si v znamenje žalovanja odrezale dolge lase in po en koder darovale umrlemu,
- lica so si spraskale do kosti.

Še pred sončnim vzhodom je sprevod krenil proti pokopališču:

- zakoni so predpisovali, da sprevod ne sme biti priložnost za javno razkazovanje,
- poteka lahko le po stranskih ulicah,
- pokojnika spremljajo na poti do groba z vozom,
- pogrebni sprevod je vodila ženska, žalujoči so bili v črnih oblačilih.

Na pokopališču, ki je vedno ležalo zunaj obzidja, so truplo ali:

- pokopali,
- ali ga sežgali na lesenih kladah (v tem primeru so pepel in kosti položili v ŽARO).

OČIŠČEVANJE ljudi in vsega, kar je bilo v stiku s smrtjo, je bilo sestavni del pogrebnega obreda:

- začeli so pri grobu in nadaljevali s pokojnikovo hišo,
- pri tem so uporabljali najraje morsko vodo.

GROBOVE so večinoma označili s kamnitimi ploščami (STELAMI) in vanje vklesali ime pokojnika, da se je ohranil spomin nanj.

EPITAFI so pomemben element kulture, to so kratki napisi na nagrobnikih. Z njimi so hoteli pritegniti pozornost mimoidočih. Z epitafi so hoteli prepričati, da sta slava in spomin obliki nesmrtnosti.

Primer epitafa ŠPARTANSKE matere, ki je brez solz pokopala svojih osem sinov, padlih v boju: »Šparta, te sinove sem rodila zate.«

KULT mrtvih se je začel tretji dan po pogrebu, ob obletnicah so jim prinašali pitne daritve in na grobovih žrtvovali živali.

Glavni junaki grške MITOLOGIJE so:

HAD – kralj podzemlja

POZEJDON – vlada morju

ZEVS – vlada zemlji in nebu

Kaj so MITI?

V slovenščini bi jim najraje rekli z besedo BAJKE, MIT je več kot pravljica, več kot povest.

Stari Grki so si podzemni svet, v katerem je vladal bog HAD, predstavljali kot mračno domovanje senc – mrtvih ljudi. Ta kraj je oblikovala reka STIKS, vhod vanj pa je varoval troglavi pes Kerber.

Hades se imenuje podzemlje, pa tudi njegov vladar. Gospoduje mrtvim. V globinah sta BRONASTA JEČA in PODZEMELJSKA tema. Strašen in skrivnosten kakor podzemlje je tudi njegov vladar. Čarobna čelada ga dela nevidnega. Ne pozna usmiljenja, zato ga sovražijo bogovi in ljudje. V njegovo kraljestvo sme priti vsakdo, a iz njega ne pride nikoli več. Stiks, sovražna reka, ovija kraljestvo mrtvih.

Haron, voznik duš, prepelje mrtve v svojem čolnu čez Stiks in Kerber, pes s tremi glavami, pazi, da nihče več ne ubeži na gornji svet.

Trije sodniki sodijo mrtve. V podzemlju prebivajo tudi božanstvo smrti in njegov brat dvojček SPANEC ter boginja nasilne smrti. Boginja HEKATE vlada v nebesih, na zemlji in v morju, prinaša srečo in zmago, pozneje se spremeni in postane pošastno božanstvo, ki straši. Ko vzide luna, hodi okrog grobov in se pogovarja z duhovi umrlih in raznimi pošastmi. Je vladarica nočnih duhov, čaranja in mešanja strupov. Kot veliki čaravnici so ji vdani vsi čaravniki. Hekate nosi plamenico in ima kačje lase.

Podzemeljskemu svetu pripadajo tudi ERINIJE, boginje maščevanja, ki so bile v službi bogov podzemlja in kaznovale so vsako krivdo. Erinije so bile ženske s kačjimi lasmi, prepasane s kačami, s plamenico in bičem v rokah.

To so najpomembnejši iz velike množice bogov in polbogov, ki jih je ustvarila ljudska domišljija. Pijejo nektar – nebeško pijačo, to je vino rdeče barve in čudovitega vonja, ki jim daje nesmrtnost, katero pa lahko izgubijo, če se zamerijo Zevsu.

Večino ljudi je doletela zgodnja smrt.

Mladi moški so umirali v boju, mlade ženske pri porodu. Grki so verjeli v življenje po smrti. Verjeli so, da duša postane zvezda, ki čaka, da se bo ponovno rodila v novem telesu. Starogrški filozof PITAGORA je učil, da v zrnih fižola tičijo duše umrlih, zato ga njegovi privrženci niso smeli jesti.

Smrt mrtvih je povezana s svetom živih.

V MIKENAH so postajali pogrebni slovesi vedno bolj in bolj slovesni. Grobove v obliki plitkega vodnjaka, obloženega s kamnitimi ploščami, so začeli nadomeščati jaškasti grobovi, na katerih je bila plošča ali nagrobnik. Takšna sta oba kroga kraljevskih grobov na MIKENSKI AKROPOLI.

Kasnejši so celični grobovi, vsekani v skalo, do katerih vodi hodnik, in kupolni grobovi, med katerimi je najlepša ATREJEVA zakladnica.

Bogatim knezom ali kraljem so položili v grob izdelke iz zlata, srebra, kristala, bronu in gline.

LITERATURA:

1. Eduard Petiška, *Stare grške bajke*, MK, Ljubljana 2001
2. Anne Pearson, *Stari Grki*, Pomurska založba, Murska Sobota 1994
3. Peter Connolly, *Grške legende: pripovedke in pričevanja*, Didakta, Radovljica 1994
4. Raquel Melero López, *Kako so živeli Grki*, EWO, Ljubljana 1994
5. Pierre Lèveque, *Rojstvo Grčije: od kraljev do mest*, DZS, Ljubljana 1995

*Manuel Raya, Urška Luthar, Pija Tušek, Rina Božič, Anja Seničar in Iza Blagajac, učenci OŠ Bojan Ilich Maribor, mentorica: Marjana Lorbek

Nina HRŽIČ, Magdalena VELESKI, Luka MEDVED,
Gregor TOLLAZZI, Griša PRINČIČ*:
RIMSKI NAČIN POKOPA

»De mortuis nil nisi bene«

(O mrtvih le dobro)

- so menili stari Rimljani

Živeli so bliže smrti kot mi, ker je bilo veliko bolezní. Smrt v rimskih skupnostih je bila nekaj vsakdanjega in v zvezi z njo so imeli veliko obredov. Seveda so se pogrebne navade skozi čas spreminjale.

V najzgodnejših obdobjih so bili grobovi skeletni, kasneje so trupla sežigali, v poznejših časih pa pokopavali nedotaknjena. O tem pričajo ostanki ljudi in predmeti, ki so jih pokojnikom prilagali (hrana, pijača, nakit, orodje ...), ker so verovali v posmrtno življenje.

Do 4. stoletja so trupla sežigali na grmadi, pepel sežganih mrtvih so dajali v posode, imenovane **žare**. Te so imele odprtino, ki je služila temu, da je skozi njo odšla duša umrlega. Žare so bile različnih oblik. Še posebej zanimive so bile tiste v obliki hiš – z vrati in okni. Na vrhu je bil **petelin**, ki je imel **simboličen pomen** – predstavljal je novo **življenje**.

Pogrebni sprevedov so se glede na socialni položaj pokojnika udeležile žalovalke, nekaj glasbenikov in vsa družina. Žaro s pepelom so postavili v **grobnico**.

Ugledni Rimljani so si za večni pokoj, še za časa življenja, zgradili grobnice.

Poleg posvetila bogovom onostranstva so naredili svoje ime, imena svojcev in poklic. Po smrti so običajno doklesali število let, ki jih je pokojnik dočakal. Pogosto je bil na nagrobniku upodobljen pokojnik, včasih pa tudi orodje ali orožje, ki ga je uporabljal pri svojem delu.

Najbogatejši so si v antiki privoščili tudi skrinje iz marmorja ali apnenca – imenovane **sarkofag**, ki je bil lahko tudi reliefno okrašen.

Navadni meščani so svojce pokopavali preprosteje. Žare so bile brez napisov, le po kosih kosti je bilo mogoče povedati, ali je bil moški ali ženska.

Kristjani v Rimu pa so pokopavali svoje mrtve v **katakombah**. To so bili podzemni rovi, kjer so bile v stenah vdolbine za krste. Tu so imeli tudi pogrebne obrede.

Rimski verski zakon je prepovedoval pokopavanje v mestih, zato so **pokopališča** – **nekropole** – rasla zunaj svetega mestnega obzidja, vendar v obljudenih krajih. Tam so mimoidoči gledali grobove, se spominjali pokopanih in jim tako dajali nekakšno nesmrtnost.

V rimskem obdobju stele predstavljajo **nagrobne plošče** ali **spomenike**, postavljene pokojnikom. Stele so monolitne, kar pomeni, da so izdelane iz enega kosa kamna. Na njih so upodobljeni liki pokojnikov ali članov družine ter izklesani spremljevalni napisi. Iz reliefno upodobljenih likov lahko vidimo, kako so se takrat oblačili, česali, kakšna pokrivala so nosili

...

Za Rimljane je bil zelo pomemben **spomin na mrtve**, zlasti na družinske prednike. Že takrat so se enkrat na leto (med prazniki mrtvih) zbrali na njihovih grobovih in jim darovali hrano, pijačo, cvetje in drugo ter vsak dan molili za duše umrlih.

Spomin na prednike so ohranjali z voščeni portretnimi maskami, ki so jih obesili na stene. Maske so upodabljale obraz pokojnika.

Rimljani so prevzeli tudi grško prepričanje, da mrtve z brodom vozijo čez reko **Stiks** v **Had** (Podzemlje), zato so truplu pogosto v usta dali novčič – **obol**.

Obolos – grška beseda, ki pomeni majhen srebrni novček, s katerim naj bi duša plačala brodniku – **polbogu Haronu** – prevoz preko reke.

Med najbolj ohranjene in obnovljene **rimске grobnice** in **arheološke spomenike** v Sloveniji spadajo **Šempetrske**.

LITERATURA:

1. J. Espinós, et al., *Kako so živeli Rimljani*, Karantanija, Ljubljana 2000
2. Claude Moatti, *Iskanje starega Rima*, DZS, Ljubljana 1996
3. Eva Kocuvan, *Rimljan sem – Romanus sum*, DZS, Ljubljana 1994
4. Simon James, *Stari Rim*, Pomurska založba, Murska Sobota 1994
5. Pierre Miquel, *V rimskih časih: od galskih vojn do vrhunca*, MK, Ljubljana 1989
6. Peter Connolly, *Zgodovina rimske vojske*, MK, Ljubljana 1990
7. *Internetne strani*

* Nina Hržič, Magdalena Veleski, Luka Medved, Gregor Tollazzi in Griša Prinčič, učenci OŠ Bojan Ilich Maribor, mentorica: Astrid Videc

Miha ČASAR, Žan DAMIŠ, Edina BUZADŽIĆ-HEDL, Blaž KOLETNIK*:

SMRT IN POKOP PRI RIMLJANIH

Uvod

Rimljani so živeli bliže smrti, kot mi danes. Pričakovana življenjska doba je bila kratka, bolezní je bilo veliko. Tako je bilo zaradi slabe prehrane, pomanjkanja zdravniške nege in hudih življenjskih razmer. Ogroženi so bili zlasti otroci, umrl je približno vsak tretji dojenček. Veliko tveganja je bilo tudi za odrasle: ženske so bile posebej ranljive pri porodih. Najbrž je manj od polovice prebivalstva doživelo 50 let starosti, čeprav so jih nekateri dočakali 80 in več. Torej ni presenetljivo, da je bila smrt v rimski skupnosti nekaj vsakdanjega in so imeli v zvezi z njo veliko obredov. Pogrebne navade so se spreminjale, od tega, da so trupla včasih najraje zažgali, do tega, da so jih v poznejših časih raje pokopavali nedotaknjena. Danes nam preučevanje teh načinov pokopa in sami ostanki razkrivajo veliko podrobnosti o njih.

Marmorna žara

Pepel sežganih mrtvih so dajali v posode in jih polagali v družinske grobnice na večjih pokopališčih. Napis na tej lepo izrezljani marmorni žari pravi, da vsebuje ostanke ženske po imenu Bovia Prokila, »nadvse nesrečna mati« - mogoče je umrla pri porodu. Na njej izrezani bršljanovi listi so bili posvečeni bogu Bakhu in najbrž simbolizirajo upanje na ponovno rojstvo.

Steklena žara

Pepel mrtvih so dajali tudi v lonce in steklene posode, kot je žara. Nobenega napisa ni, ki bi izdajal ime mrtve osebe, po kosih kosti pa je mogoče sklepati ali je moški ali ženska.

V spomin na Avito

Žalost s številnih rimskih nagrobnikov odmeva skozi stoletja. Imenovani nagrobnik je postavljen 10-letni deklici Aviti, ki je upodobljena, kot so se je njeni starši želeli spominjati s knjigo in psom.

V katakombah

V Rimu so kristjani pokopavali svoje mrtve v katakombah – omrežju podzemnih rogov in širših prostorov, kjer so bile v stenah vdolbine za krste. Podzemne kapele so imeli bolj za pogrebne obrede, kakor za beg pred preganjanjem. Katakombe niso bile skrivnost.

Ulica grobnic

Rimski verski zakon je prepovedoval pokopavanje v mestih, s tem je bila zmanjšana nevarnost bolezni. Zato so pokopališča rasla zunaj mestnih vrat. Najboljša mesta zanje so bila ob cestah, kjer so mimoidoči gledali grobove in se spominjali pokopanih in jim tako dajali nekakšno nesmrtnost. Za Rimljane je bil pomemben spomin na mrtve, zlasti na družinske prednike.

Čez reko Stiks

Otrok leži na smrtni postelji obdan z žalostnimi starši in drugimi žalujočimi. Rimljani so prevzeli grško prepričanje, da mrtve z brodom vozijo čez reko Stiks v Had (Podzemlje), zato so truplu v usta dali novčič, s katerim naj bi duša plačala brodniku. Mrtvega so spremljali v slovesnem sprevedu na kraj pokopa ali sežiga. Če so ga sežgali, so potem zbrali pepel in ga dali v žaro.

Pokopani pod pepelom

Mogoče najslavnejše pokopališče je pokopališče ob vznožju Vezuva v današnji Italiji iz leta 79 po Kristusu. Ta ognjenik je nekega poletnega popoldneva silovito razneslo in iz njega je bruhnil dež gorečega lehnjaka in pepela po vseh mestih in deželi okrog njega. Nasulo ga je do 4 m visoko. Najslavnejše med temi pokopanimi mesti, v katerih je pod debelo plastjo lave in pepela obstal čas, so Pompeji. Tamkajšnje življenje se je končalo tako nenadoma, da lahko veliko izvemo o njem. Našli so veliko trupel ljudi, ki niso mogli pravočasno zbežati. Niso se ohranile samo kosti. Pepel okrog trupel se je strdil tako, da je meso sicer že zdavnaj izginilo, še vedno pa najdemo kalupe njihovih takratnih oblik.

Žrtev Vezuva

Plastični odlitek ali kalup moškega, ki ga je zasačil izbruh v Pompejih. Pogosto lahko ugotovimo obliko obleke in obuvala. Enako dobro so se ohranile oblike živali, primer nekega psa. Te figure same po sebi pričajo o prestani grozi – okamenele so v otrpni drži, ali ko so se obupane poskušale zavarovati pred pepelom in dimom.

LITERATURA:

1. *Velike kulture sveta: 1. knjiga – Egipt, Helada, Rim, Bizanc*, Mohorjeva založba, Celovec – Ljubljana – Dunaj 1999
2. Michael Kerrigan, *Stari Rim in rimsko cesarstvo*, CZ, Ljubljana 2002
3. *Internetne strani*

* Miha Časar, Žan Damiš, Edina Buzadžić-Hedl in Blaž Koletnik, učenci OŠ Malečnik, mentorica: Marija Gerlič

Tina MASTNAK, Marisa VIŠNIČ*:
RIMSKI NAČINI POKOPOV

»O mrtvih le dobro.«

O mrtvih le dobro so menili stari Rimljani. Pokopališča - nekropole so bila ob cestah, ki so vodile iz mesta, vendar že zunaj mestnega obzidja.

Vredne ogleda so predvsem grobnice bogatih meščanov rimske Celeje v Šempetru pri Celju. Rimljani so imeli navado pospremiti pokojnika k večnemu počitku in počivališču v sprevodu. Velikost in pomembnost sprevoda sta bila odvisna od družabnega položaja umrlega.

Sežgane ostanke pokojnika so skupaj z njegovimi osebnimi predmeti in drugimi pridatki položili v posode, ki jih imenujemo žare ali urne. Sežgali so ga na grmadi ob grobnici. Žaro s pepelom so postavili v grobnico. Uglednejši Rimljani so si za večni pokoj zgradili razkošne grobnice, medtem ko so meščani svoje umrle pokopavali preprosteje. Družine premožnejših meščanov so pokojniku postavile nagrobno ploščo.

Navadno nam klesani napis na kamniti nagrobni plošči pove ime in navede državne službe, vojaške uspehe in poklic, ki ga je opravljal pokojnik. Črki DM, ki se pogosto pojavljata na nagrobnikih, sta kratici za besedi DIS MANIBUS: dušam umrlih, božanskim Manom. Njim v čast so Rimljani opravljali daritve. V vsak grob je spadala večna luč - oljenka, glede na pokojnikov položaj pa tudi različni vsakdanji predmeti, kot so posode, novci itd.

Žarni pokop

Sežgane ostanke pokojnika so ponavadi dali v glineno žaro, redkeje v stekleno. Glinene žare so bile različnih oblik, še posebej zanimive so bile žare v obliki hiš, ki so posnemale podobe tedanjih bivališč. Na sprednji strani so imele večjo odprtino, to so bila vrata, ob straneh pa so bile manjše odprtine, ki so predstavljale okna. Na vrhu žare je bila včasih majhna figura petelina.

ŽARA - posoda, v katero so shranili pepel umrlega in pridatke

URNA - latinska beseda, ki označuje posodo, vrč, lonec ali žaro

Lira

Od bogov je dobil Orfej harfi podobno godalo - liro. Orfej se je poročil z Evridiko, ki jo je kmalu po poroki pičila strupena kača. Evridika je nato umrla. Orfej je bil tako žalosten, da je šel v podzemni svet in morda s svojim čarobnim igranjem omehčal kamnito Hadovo srce. Tako izprosi, da mu vrne Evridiko v življenje. Vhod v podzemlje je stražil nevaren triglavi pes, ki je imel gade namesto ščetin. Orfej ga je omamil z glasbo in tako vstopil v podzemni svet. Ko je z igranjem omehčal brezčutnega Hada, mu je Had obljubil, da Evridiko vrne v življenje, le če se nanjo na poti iz podzemlja ne bo niti enkrat ozrl, vse dokler ne prestopi praga podzemnega sveta. Orfeju se je zazdelo, da mu Evridika več ne sledi, zato se je ozrl nazaj. In Evridike ni več videl. Orfej je kmalu za tem umrl, zaradi njegove nepozornosti do drugih deklet. Začele so ga obmetavati s kamenjem. Naenkrat ga je en kamen zadel in ga ubil. Dekleta so liro vrgle v reko, bog Zevs pa je poslal tja jastreba, da vrne liro nazaj k bogovom, kamor tudi spada. In tako Zevs, tako pravijo, sveti nam ozvezdje lire.

Verovanje

Rimljani so različnim stvarim in pojavom v naravi pripisovali lastno božanstvo, sprejeli pa so tudi bogove iz zgodbe o bogovih, ki so izvirali iz grškega sveta ter jih deloma prilagodili svojim predstavam. Božansko triado (Jupitra, Junono in Minervo) so Rimljani Larom postavili na manjše oltarje, ki so jih krasili ob pomembnejših družinskih dogodkih, kot so rojstvo, poroka in smrt.

Nagrobna stela

V rimskem obdobju stele predstavljajo nagrobne plošče ali spomenike, postavljene pokojnikom. Stele so monolitne, kar pomeni, da so izdelane iz enega kosa kamna. Na njih so upodobljeni liki pokojnikov ali članov družine ter izklesani spremljevalni napisi. Na stelo lahko gledamo tudi kot na razglednico iz rimskega časa. Iz reliefno upodobljenih likov lahko vidimo, kako so se takrat oblačili, česali, kakšna pokrivala in nakit so nosile ženske... Iz napisa lahko razberemo tudi, kdo jo je dal izdelati in za koga.

Plačevanje poti v onostranstvo preko reke Stiks z obolom

V grškem in rimskem obdobju so verjeli, da morajo pokojniki plačati prehod iz tega na drugi svet. Zato so jim v usta položili novc, obol. Z obolom so pokojniki plačali grškemu bogu, brodniku Haronu, za prevoz čez reko Stiks v podzemi svet Had.

BRODNIK – ladjar

HARON - v grški mitologiji ladjar in polbog

STIKS - reka iz grške mitologije, ki je vodila iz tuzemeljskega življenja v posmrtno življenje

Hermes je bil – poleg drugih dolžnosti v mitologiji - tudi vodnik umrlih v spodnji svet. Veliki pevec Orfej se je spustil v podzemlje, da bi rešil svojo ženo Evridiko. Njegova glasba je ganila vladarja podzemlja Plutona in Perzefono, da sta mu dovolila vzeti Evridiko nazaj na površje. Žal pa se je ozrl proti njej, še preden je Evridika prišla iz podzemlja, in bila je izgubljena za vse čase. Iz mita se da razumeti, da lahko tudi človeška duša ubeži krepljem smrti in doseže blaženo nesmrtnost.

Orfej in živali

Izročilo pravi, da je Orfejeva glasba ukrotila divje živali, ustavila reke in premaknila gore. Orfej je zaradi svoje moči nad divjino, neukročeno naravo in zato, ker je skorajda rešil Evridiko iz kraljestva smrti, postal osrednja oseba mitskega kulta, ki je posvečenim obljubljal srečno življenje po smrti.

LITERATURA:

1. Eva Kocuvan, *Rimljan sem – Romanus sum*, DZS, Ljubljana 1994
2. Chris in Melanie Rice, *Otroci skozi čas*, Učila, Tržič 1996
3. Marica Čerič, Pavla Karba, *Prve civilizacije, ki nas zanimajo*, DZS, Ljubljana 1999
4. *Mitologija: ilustrirana enciklopedija*, Richard Cavendish (ur.), MK, Ljubljana 1998

*Tina Mastnak in Marisa Višnić, učenki OŠ borcev za severno mejo Maribor, mentorica:
Daša Žula